

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

Bakalářská práce

Bařantová Eliška

**Přispěvek ke studiu britské šoperace *Dardanelyů* za první světové
války**

**Contribution to the Study of š*Dardanelles campaignů* during the
WWI**

Vedoucí bakalářské práce

Doc. PhDr. Martin Kovář, Ph.D.

Praha 2009

PDF Complete

*Your complimentary use period has ended.
Thank you for using PDF Complete.*

[Click Here to upgrade to Unlimited Pages and Expanded Features](#)

...at vedoucímu mé bakalářské práce doc. PhDr. Martinu
...nou pomoc a trpělivost. Podkování patří také mým
rodičům za celoživotní podporu a péči.

PDF
Complete

*Your complimentary
use period has ended.
Thank you for using
PDF Complete.*

[Click Here to upgrade to
Unlimited Pages and Expanded Features](#)

diplomovou práci vypracovala samostatně, výhradně
s využitím uvedených pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne:

podpis:

... o operaci Dardanely, která byla součástí spojeneckého ofenzivního úsilí v období první světové války. Operace Dardanely byla vedena proti německému spojenci – Osmanské říši. Námořní a vojenská výprava k poloostrovu Gallipoli, jejíž cílem představovalo dobytí Konstantinopole, byla přímým důsledkem mrtvého bodu na západní frontě v roce 1915. Britské invazní akce se zúčastnili i francouzští, novozélandští a australské vojáci. Celá námořní expedice je spojena se jménem Winstona S. Churchilla, prvního námořního lorda. Neúspěšný pokus o vylodění na poloostrov Gallipoli stál životy tisíce mužů a měl dalekosáhlé důsledky na poli diplomatickém, válečném i ve vnitřní politice.

Annotation

This thesis deals with the Dardanelles campaign, which was a part of allied offensive in the First World War. Dardanelles campaign was led against the Ottoman Empire, German ally. The naval and military campaign to the Gallipoli peninsula was a direct result of the deadlock on the Western Front in the year 1915. Allied purpose was to capture Constantinople. In the British invasive action took part French, New Zealand and Australian soldiers. This naval action is connected with the name Winston S. Churchill, the First Lord of the Admiralty. Unsuccessful attempt about the landing on the Gallipoli peninsula caused the death of thousands of soldiers and sailors and it has far-reaching consequences in diplomacy, war strategy and in British home politics.

OBSAH	
ÚVOD	7
1. VÝVOJ KRÁLOVSKÉHO NÁMO NICTVA	11
1. 1. Po átky anglického lo stva	11
1. 2. Anglie (Velká Británie) na cest k dominantnímu postavení na sv tových mo ích	12
1. 3. Vznik námo ní rivalry	14
1. 4. Britsko-n mecké námo ní soupe ení	16
1. 5. Winston Churchill prvním lordem admirality	18
2. MYŠLENKA DARDANELSKÉ OPERACE	22
2. 1. Po átek první sv tové války	22
2. 2. Patová situace a námo ní plány v Baltském mo í)	22
2. 3. Vstup Osmanské í-e do války	24
2. 4. Možnosti vytvo ení nové fronty a listopadová demonstrace síly	25
2. 4. 1. Varianty spojeneckých ofenziv.....	26
2. 5. Operace Dardanely	27
2. 5. 1. D vody schválení Dardanelské operace.....	28
3. OPERACE DARDANELY	30
3. 1. Carden v plán	30
3. 2. Námo ní akce	31
3. 2. 1. Mrtvý bod.....	32
3. 2. 2. Poslední pokus o pr lom Dardanel.....	33
3. 3. Rozhodnutí o spoluú asti pozemních vojsk	34
3. 4. Vylod ní na poloostrov Gallipoli	36

invaze.....	36
lod ní v zátocce Suvla	38
4. DOPAD OPERACE GALLIPOLI	40
4. 1. D sledky operace Dardanely.....	40
4. 2. Vnit ní politika	40
4. 3. D sledky neúsp chu na poli diplomatickém.....	42
4. 4. D sledky na poli vále ném).....	45
4. 5. Odkaz Gallipoli v dne-ním sv t	46
4. 6. Hodnocení operace Dardanely.....	47
ZÁV R.....	51
SEZNAM POUÍ ITÝCH PRAMEN A LITERATURY.....	53
Vydané prameny.....	53
Literatura.....	53
lánky	55
Internetové stránky.....	56

ěm Zélandu se každoročně konají oslavy státního svátku 6. dne ANZACU. Lidé těchto zemí si dodnes připomínají památku padlých spojeneckých vojáků, kteří zemřeli při neúspěšném pokusu o útok na turecké pobřeží. Dvacátý pátý duben se v obou zemích stal přelíčitostí k zamyšlení a vzpomínání. Význam celé události dokládají i slova australského premiéra Johna Howarda: *Štito mladí Australané se spolu se svými novozélandskými bojovníky pokusili o nesplnitelný úkol. Ale za dlouhé měsíce boj se jim podařilo vytvořit legendu, která nás každým rokem pevně spojuje.*¹ Tento den patří veteránům, kteří každoročně konají přehlídky centrem města. Ulice lemuje mnoho přehlíječích, jež si památku zesnulých vojáků symbolicky připomínají červenými máky. Od neúspěšného vylodění na plátech poloostrova Gallipoli uplynulo již přes devadesát let, jeho odkaz nicméně nachází odezvu i u mladých lidí, kteří se oslav nadšeně účastí.

V roce 1915 se australské a novozélandské jednotky podílely na spojenecké ofenzivě, která směřovala k antickému Héliospontu, jenž spojuje Egejské moře s Marmarským mořem; dnes je nazýváme Dardanelami. Právě v dnešním severozápadním Turecku představuje bránu k Istanbulu (bývalé Konstantinopoli) a, obrazně řečeno, otevírá dveře do Řecka. A kolik v době rozkvětu antické kultury měl odlišné označení, dnešní název úžiny Dardanely nese jméno egejského krále Dardana, zakladatele a prvního vládců státu Dardanie.

Právě na tato místa se soustředila pozornost britských ministrů na počátku první světové války, kdy se situace na západní frontě změnila v šnekonošnou zákopovou válku. Myšlenka ofenzivní akce vedené v Dardanelách se zrodila v hlavách Winstona Churchilla, Johna Fishera a Herberta Kitchenera. Hlavním cílem Dardanelské operace, jež trvala od poloviny února do prosince 1915, bylo vyvést Osmanskou říši z války. Cílem této povodňové akce bylo zmocnit se poloostrova Gallipoli spolu s pevnostmi chránícími Dardanely a ovládnout Úžinu spojující Egejské moře s Černým mořem. Britské vedení předpokládalo následný postup na Caikhrad. Proplutí loďstvem Úžinou mělo zasadit smrtelnou ránu tureckému sultánovi a oslabit Centrální mocnosti.

---

¹ http://www.rozhlas.cz/svet/portal/_zprava/167751 rozhlasové vysílání českého rozhlasu ze dne 3. 5. 2005.

a do d jin pod ozna ením šoperace Dardanelyů
řídka kdy se u britských historik setkáme i s druhým
názvem šoperace Gallipoliů (*Gallipoli campaign*). Gallipoli, turecký poloostrov
v evropské ásti Osmanské í-e, p vodn nesl antické ozna ení Thrákie neboli
thrácký poloostrov. Dnes se toto ozna ení jifl nepoufívá. Poloostrov získal dne-ní
jméno z eckého Kallipolis, doslova *škrásné m stoř*. Kallipolis, lefící na východní
stran poloostrova, p edstavovalo skute ný šklí ō k Dardanelám. Dne-ní turecký
název Gelibolu je od eckého slova nepochybn odvozen.

V turecké historiografii se s ozna ením Dardanely jifl nesetkáme, nebo
v ture tin se pr liv nazývá Çanakkale Bo az., podle nejv t-ího m sta na asijském
b eh u pr livu. Proto se vít zství p i obran Gelibolu v dne-ním Turecku nazývá bitva
o Çanakkale.

Tato práce je pokusem o analýzu operace Gallipoli z britského pohledu.
Snafila jsem se analyzovat spojeneckou ofenzivu od prvních my-lenek a projekt
p es její konkrétní realizaci a d sledky. Bakalá ská práce si p irozen neklade za cíl
detailní rozbor bojových akcí; krom ady jiných d vod je tomu tak proto, fe by
badatel mohl p i zkoumání vpravd nep ehledného mnofství literatury p edev-ím
vojenského rázu lehce šzab ednoutř do rozsáhlého popisu sloflitých námo ních a
vojenských operací, cofl nebylo a není mým cílem.

Na úvod je t eba íci, fe námo ní expedici vyslanou k b eh m Dardanel
schválila britská vále ná rada s v domím naprosté námo ní p evahy, kterou podle
názoru armádních velitel nemohlo zastavit ani sebelep-í turecké opevn ní.
Vzhledem k nutnosti vysv tlit tuto p edstavu o šneohroflenosti královského
námo nictvař nasti uje první kapitola stru ný vývoj anglického respektive britského
lo stva a jeho cestu k nadvlád na sv tových mo ích. áste n se také v nuje
osobnosti nejvíce spojované s celým projektem, Winstonu Churchillovi. Druhá ást
práce p edstavuje analýzu vývoje vojenských projekt a d vod , které p im ly
britské vedení p istoupit na plán operace Dardanely. Snafí se p edstavit výhody,
které by plynuly z úsp -ného obsazení Konstantinopole. Ve t etí kapitole jsem se
podrobn ji v novala rozboru innosti britského námo nictva v pr b hu ist
námo ního útoku na dardanelské opevn ní a, ve stru nosti, také vedení vojenského
vylod ní. V záv ru jsem se snafila o analýzu d sledk , které p inesla námo ní a

ením, v mezinárodní politice a ve vnitřní politice Velké Británie. Je v novém ohlasu gallipolské operace v dnešním světě a jejímu hodnocení v literatuře.

V knihovnách České republiky je dostupné nepřeberné množství anglicky psané literatury podávající pohled o tématu dardanelské operace, především z pohledu spojeneckých vojsk. Jedná se ovšem hlavně o starší literaturu. Za všechny je třeba jmenovat alespoň v tomto směru výborně vybavenou knihovnu Vojenského historického ústavu v Praze. Bezsporně mezi dvěma zásadními díla patří britská oficiální historie první světové války - *History of the Great War*,² kterou dodnes citují téměř všichni badatelé i nejnovější publikace. Její první dva svazky se věnují právě Gallipoli. Na australských internetových stránkách je lehce dostupná internetová verze oficiální historie australských jednotek v první světové válce o dvanácti svazcích *The Official History of Australia in the war of 1914-1918*.³

Nelze opomenout ani deníky, které napsaly významné politické osobnosti, admirálové, generálové i řadoví vojáci. V České republice jsou dostupné především dílčí svazkové paměti Winstona Churchilla *The World Crisis* v českém překladu od V. J. Haunera⁴ nebo paměti Johna Fishera - *Memories*.⁵ Z dalších významných politik popisuje dardanelskou operaci ve svých pamětech tehdejší ministr zahraničních věcí lord Edward Grey.⁶ Admirál Wester-Wemyss vzpomíná na dny strávené ve Steddomoří ve své vzpomínkové knize - *The Navy in the Dardanelles Campaign*.⁷ Z deníků řadových vojáků jsem měl k dispozici především nově vydanou knihu *Shrapnel and Semaphore*, v níž byl publikován válečný deník britského radisty.⁸ Útržky z válečných deníků obsahuje i kniha *Gallipoli 1915, Pen Pensils and Cameras at War*.⁹

Je nutné podotknout, že téma Gallipoli dnes zažívá renesanci a v britských knihkupectvích lze najít mnoho nových knih a reedicí. Většina nových publikací se

² ASPINALL-OGLANDER, C. F., *History of the Great War: Gallipoli*, vol. 1-2, London 1932.

³ BEAN, C. E. W., *The Official History of Australia in the war of 1914-1918*, vol. 1-2, Sydney 1938.

⁴ CHURCHILL, W. S., *Světová krise 1911-1918*, Praha 1932.

⁵ FISHER, J., *Memories*, London, New York, Toronto 1919.

⁶ GREY, E., *Twenty-five years 1892-1926*, London 1926.

⁷ WESTER-WEMYSS, G. C. B., *The Navy in the Dardanelles Campaign*, London 1917.

⁸ CHAMBERLIN, J., *Shrapnel and Semaphore*, London 2008.

⁹ LIDDEL, P., *Gallipoli 1915, Pen Pensils and Cameras at War*, London 1985.

adových vojáků na Gallipoli a jejich zážitky. Velice
studie australských a novozélandských jednotek, které se
vyloďování zúžastnily.¹⁰ Poměrně často jim se také objevují pokusy o popis událostí z
turecké a německé strany.¹¹

Práce českých autorů, kde lze najít zmínky o Gallipoli, jsou spíše tematicky
rozsáhlejší a dardanelská operace tvoří pouze jejich menší část. Jedná se především o
knihy zaměřené na námořní historii i vojenskou tematiku;¹² kromě toho se pasáží o
operaci Dardanely vyskytují v českých životopisech Winstona Churchilla.¹³

V této práci jsem se snažila o přehledné uvedení do celé problematiky a
považuji ji za přípravou studii pro další pokračování v této tematice, například pro
diplomovou práci. Téma operace Gallipoli je v české literatuře poměrně málo
reflektované a vzhledem k popularitě ve světové historiografii by si zasloužilo
podrobnější rozbor.

---

¹⁰ PUGSLEY, CH., *Gallipoli, The New Zealand Story*, London 2008.

¹¹ TRAVERS, T., *Liman von Sanders, the Capture of Lieutenant Palmer, and Ottoman Anticipation of the Allied Landings at Gallipoli on 25 April 1915*, in: *The Journal of Military History*, Vol. 65, No. 4, 2001.

¹² HRBEK, J., *Velká válka na moři, rok 1915*, Praha 2001.

¹³ BUDÍN, S., *Jistý pán z admirality*, Praha 1967; ERMÁK, J., *Winston Churchill: Nástin života*, Praha 2000; HRONEK, J., *Churchill: život bojovníka*, London 1941; MATJKA, J., *život sira Winstona Churchilla*, Horizont, Praha 1970.

1. 1. Po átky anglického lo stva

Mo e obklopující Britské ostrovy vřdy tvo ilo ochrannou bariéru p ed nezvanými nájezdnyky. Za zakladatele prvního anglického lo stva je považován král Alfréd Veliký, jenřl dokázal odrazit jeden z dánských výpad k anglickému pob effi na sklonku 9. století. Poslední anglosaský král Harald jilf takto silným lo stvem nedisponoval, a nemohl tak zabránit normanskému vpádu.

Vilém Dobyvatel a jeho následovníci se starali p edev-ím o upevn ní vlády v Anglii a o námo nictvo se p íli-nezajímali. S výstavbou a modernizací lo stva se setkáváme afl s nástupem plantagenetovské dynastie, která obnovila normanský po ádek po slabé vlád ě pána z Blois. V Anglii v této dob platila povinnost pro p t p ístav¹⁴ vystrojit králi v p ípad pot eby lo stvo, stejn jako mu lenní statky poskytovaly pozemní vojsko. Hlavní nár st námo ních sil v t-inou p ícházeli v dob nestability a v p ípad nebezpe í invaze z mo e. Jan Bezzemek p esunul hlavní centrum námo nictva do Portsmouthu a jeho velení sv íl do rukou ty admirál .

Na po átku Stoleté války Angli ané vybojovali první velké námo ní vít zství v bitv u Sluys.¹⁵ V tomto st etu zni íli v t-í ást francouzské flotily, ímřl znemohňili její invazi na Britské ostrovy. Anglické lo stvo se stalo dominantní silou v pr livu La Manche.

Progresivní rozvoj zaznamenalo lo stvo v tudorovské é e, kdy mo i za aly vládnout galeony.¹⁶ Jind ich VIII. si uv domoval r st námo ních sil skotského krále Jakuba IV. a považoval to za ohrofení anglické prestife; Skotsko totiž bylo obvyklým spojencem francouzského království. Jind ich proto za al stav t vlastní velkou flotilu. Pýchou anglických lodí p edstavovala plachetnice *Mary Rose*, konkurující skotskému plavidlu *Great Michael*. Jind ichova dcera Alřib ta v-ak

¹⁴ P t p ístav (*Cinque Ports*) ó Hastings, Dover, Sandwich, Hythe, New Romney.

¹⁵ Bitva u Sluys ó námo ní bitva se uskute nila 24. ervna 1340, 250 anglických lodí u-t ilo francouzské flotile o síle 190 plavidel porářfku, ve které m la podle anglických kronik ztratit 20 tisíc muřl .

¹⁶ Galeony ó plachetnice pouřřívané pro obchodní í vále né pot eby v 16. - 18. století.

u na tr n pouhou polovinu lo stva svého otce.¹⁷ P esto
menalo anglické námo nictvo velké vít zství, kdyfl za
pomoci civilních obchodních lodí u-t d ilo poráflku –pan lské šnep emofitelně
Armada krále Filipa II. Je ov-em nutno p ipomenout, fle tato poráflka byla spí-e
výsledkem taktického manévru nefl faktické námo ní p evahy; na likvidaci –pan lské
námo ní chlouby se podepsala rovn fl mo ská bou e.

Rozsáhlé královské námo nictvo se nemohlo obejít bez silného a dob e
organizovaného velení. Nejvy–í správní ú ad námo nictva p edstavovala admirality
(*Admiralty*). Tento velitelský orgán anglického (britského) lo stva, který byl v dob
první sv tové války faktickým ministerstvem námo nictva, nesl plnou zodpov dnost
za vedení vále něho lo stva. Po átky tohoto ú adu nacházíme jifl za vlády Jind icha
VIII., jenfl ustanovil ú ad pro dohlíflení nad administrativními záleflitostmi
námo nictva (*Council of Marine*). Hlavní odpov dnost spo ívala v rukou lorda
nejvy–ího admirála (*Lord High Admiral*). Jako nejvy–í velitel britského lo stva
pat il mezi dev t hlavních ú edník státu. Tento námo ní výbor byl p edch dcem
dne–ní admirality.¹⁸

1. 2. Anglie (Velká Británie) na cest k dominantnímu postavení na sv tových mo ích

Nová stuartovská dynastie¹⁹ se v 17. století potýkala s finan ními problémy.
Velikost námo nictva se b hem vlády Jakuba I. (1603-1625) téměř nezmenila. Karel
I. (1625-1649) byl sice odhodlán zv tít námo ní síly Anglie, musel se v-ak ve
svých p edstavách uskromnit. Po skon ení ob anské války vytvo il Oliver Cromwell
nejpo etn j–í a nejmoen j–í flotilu v dosavadních d jinách Anglie. Kolem roku 1653
ítalo anglické lo stvo více nefl sto lodí, jefl p ijaly zahrani ní zp sob boje. Tzv.
lineární taktika znamenala se azení lodí do jedné bojové linie. Tato nová strategie
zohled ovala hlavní slabiny adové lodi vyplývající z geometrie trupu, tedy

¹⁷ HILL, J. R., *History of Royal Navy*, New York 1995, s. 51.

¹⁸ BRUCE, A. ó COGER, W., *An Encyclopedia of Naval History*, London 1998, s. 3.

¹⁹ Literatura ke Stuartovc m na anglickém tr n viz: KOVÁ , M., *Anglie posledních
Stuartovc 1658- 1714*, Praha 1998. KOVÁ , M., *Stuartovská Anglie. Stát a spole nost v letech
1603- 1689*, Praha 2001.

Pro napadení přední i zadní části kolony protivníků vyplout. Hlavním velitelem nového námořnictva se stal Robert Blake, titulovaný jako generál na moři (*General-at-sea*), jenž velel v první anglo-nizozemské válce (1652-1654). Námořní síly Anglie rozšířené na více než sto padesát plavidel šel dilš Karel II. po restauraci Stuartovc 1660. Toto stálé lo stvo se stalo základem královských námořních sil, jenž známe ze současnosti.

O britském královském námořnictvu lze hovořit od roku 1707,²¹ kdy vzniklo Spojené království Velké Británie. Osmnácté a počátek devatenáctého století bylo obdobím nekončících britsko–panlských a britsko-francouzských námořních set. Na počátku 19. století zmilo Spojené království své síly s nebezpečným protivníkem, Napoleonem Bonapartem. Bitva u Trafalgaru (1805), poslední z velkých plachetnicových bitev, potvrdila britskou hegemonii na světových mořích. Z této suverenity tčila Velká Británie v celém následujícím období. Na námořní přeprave závisel zahraniční politický kurz tzv. škvěle izolaceš (*splendid isolation*),²² který diplomacie viktoriánské Británie upřednostovala od skončení napoleonských válek.²³

V 19. století zaznamenala Velká Británie vzestup, úzce spojený s námořním rozmachem a rozšířením koloniálního panství. Význam britského námořnictva však nelze posuzovat pouze z hlediska mocenského triumfu i prestiže impéria. Geografická poloha země rozhodovala o závislosti Velké Británie na námořních komunikacích, existence impéria tak byla podmíněna udržováním námořního spojení mateřské země s koloniemi. Veškerý britský export byl zcela vázán na lodní dopravu. Královské námořnictvo přebíralo garanci nad bezpečností námořních cest, zahraniční obchod zajišovalo velké obchodní lo stvo.

Pes nepopiratelnou nadvládu musela Británie stále reagovat na r st námořních sil ostatních velmocí. Na konci 19. století považovala za hlavní nepřátele

²⁰ Na předání i na zádi mohlo být umístěno pouze minimum palebné síly.

²¹ Zákon o unii z roku 1707 (*Act of Union*) znamenal spojení anglického a skotského parlamentu a vytvoření Spojeného království Velké Británie.

²² Politika izolacionismu představuje nevmšování se do evropských záležitostí, v rámci možnosti. Jejím hlavním rysem byla neúčast v bflných kontinentálních aliancích. Politikové byli přesvědčeni, že Velká Británie měla využívat evropských sporů a ovlivňovat je ve své vlastní prospěch a musí se soustředít především na koloniální expanzi. Viz KISSINGER, H., *Umění diplomacie*, Praha 2002, s. 207.

²³ S výjimkou Krymské války v letech 1853-1856.

19. století se st etla s Ruskem v Afghánistánu, v oblasti
hledem k britsko-francouzským rozpor m v Africe se
nad je na brzke urovnání vztah mezi t mito tradi ními rivaly jevila jako mizivá.
Královské námo nictvo tak p i schvalování kvót muselo být konkurenceschopné
v p ípad spojení obou znep átelených velmocí. Nebezpe í z p íli-ného sbliflování
Francie a Ruska vedlo v roce 1889 k p íjetí Zákona o námo ní obran (*Naval
Defence Act*),²⁴ který zvy-oval námo ní stavy. Spolu s tímto zákonem byl oficiáln
vyhlá-en i tzv. standard dvou p ídí (*Two Power Standard*), podle n hofl m lo být
královské lo stvo schopné vypo ádat se s jakoukoli koalicí dvou nejsiln j-ích
evropských stát . Britskou námo ní p evahu dokazuje nap íklad stažení Francie
v období Fa-odské krize,²⁵ francouzské lo stvo by totifl v p ípad konfliktu nemohlo
konkurovat královskému námo nictvu.

Na p elomu 19. a 20. století za ala být pozice Británie jako vládkyn mo í
p es nespornou p evahu ve sv tových vodách pozvolna ohrofována rozvojem
námo ních program dal-ích stát . Vedle Spojených stát amerických a Japonska se
na sv tové scén za ínalo prosazovat N mecké císa ství.

1. 3. Vznik námo ní rivalry²⁶

Na sklonku 19. století, po dlouhém období britské nadvlády na sv tových
mo ích, vstoupila na scén nová velmoc, která za ala významn ohrofovovat postavení
královského námo nictva. V lednu 1871 do-lo ve Versailles k vyhlá-ení N meckého
císa ství. Jifl v dob svého vzniku N mecko naru-ilo velmocenskou rovnováhu sil.
Vzr st ekonomiky nového státu se stal váfným ohrožením tradi ních velmocí ó
Velké Británie i Francie. Zdrojem mezinárodního nap tí se N mecko stalo p edev-ím

²⁴ Podle tohoto zákona m lo být postaveno 8 nových bitevních lodí první t ídy a 2 lod druhé
t ídy, k tomu 9 velkých k ífník , 29 malých k ífník , a n kolik d lových lun .

²⁵ V súdánské Fa-od se st etly linie britsko-francouzských ambicí, na francouzské západo-
východní spojení a britské jiho-severní spojení koloniálních panství. Francie musela ustoupit.

²⁶ šN mecko neoby ejn posílilo svou ekonomickou pozici a zahájilo v mnoha sm rech útok
na postavení Velké Británie. ŠK IVAN, A., JAN ÍK, D., *Zahrani ní politika N mecka p ed první
sv tovou válkou - Vybrané dokumenty*, Praha 1985, s. 3.

í, za vlády císaře Viléma II. (1888-1918),²⁷ jenfi stál
mecka.²⁸

Nový kurz německé politiky²⁹ vyvolal kolaps Bismarckova systému aliancí, který složitou strukturou mezinárodních úmluv udržoval v Evropě relativní rovnováhu. Aktivní politika Německa rozšířila vodu evropské zahraniční politiky. Cílem se stalo mezinárodní vztahy zjednodušit, uinit diplomacii špr hledn j-ř. Nový směr německé zahraniční politiky nicméně vycházel ze –patné logiky, tj. z předpokladu, že Německo jako nejsilnější stát bude šmagnetemø pro spojení. Tato taktika ale vyvolala opačnou reakci. Podnítila vytváření škompenních koalicø proti Německu a nastartovala pozdní závody ve zbrojení.³⁰ První a základní chybou politiky šnového kurzuø se podle mnoha historikø stalo neobnovení Zaji–ovací smlouvy (*Rückversicherungs Vertrag*)³¹ s Ruskem. Car byl proto nucen hledat protiváhu k této ztrátce a na jeho výzvu odpovødla Francie.³²

Snaha postbismarckovské německé diplomacie smøovala k blif–ímu špr ivázáníø Británie k Trojspolku, ímfi ov–em docílila opačného efektu. Británie musela opustit politiku šskvě izolaceø a uzavít nepøedvídatelné spojenectví s dosavadními úhlavními nepøáteli, s Francií a Ruskem. Klíový podíl na neúspøchu

²⁷ Vilém II. (1888-1918) ó nar. 1859, německý císař a pruský král z rodu Hohenzollern. Syn Fridricha III. a Viktorie Sasko-Koburghsko Gothské. Viz: STELLNER, F., *Poslední německý císař*, Praha 1995.

²⁸ Charakter osobnosti císaře Viléma II. vyte n vystihl Winston Churchill: *šJen se tak naparovat, pózovat a hara–it nevytaseným me em. Tím jediným, co si p ál, je cítit se jako Napoleon, být jako on, aniřby musel vybojovat jeho bitvy. Nic men–řho mu nesta ilo. Jste-li vrcholem sopky, tím nejmen–řm co m flete ud lat, je dýmat. A tak dýmal, denn vypou–t l mohutný oblak, v noci vydával ohnivou zá i, v–ichni jej vid li jifl z dálky. Pomalu a neodvratn se tito znepokojení pozorovatelé se–li a spojili k vzájemné obran í. Av–ak za v–řm tím pózerstvím a stafáři, která jej doprovázela, se skrýval docela oby ejný, marnivý, av–ak vcelku dobromyslný lov k, který doufal, že jej budou povaflovat za druhého Fridricha Velikého.* KISSINGER, H., c. d., s. 178.

²⁹ Nový kurz německé zahraniční politiky nastoupený po odchodu Bismarcka, kterého nahradil Leo von Caprivi (1890). Viz STELLNER, F., *Capriviho zahraniční politika v letech 1890-1892*, in: Historický obzor 6, 1995, . 9-10, s. 203-210.

³⁰ STELLNER, F., *šNový kursø a šsv tová politikaø. Zahraniční politika Německa v 90. letech 19. století*, in: Historický obzor 1, 1990, . 7-8, s. 180-185.

³¹ Rusko-německá separátní smlouva, která zaji–ovala v p ípad války jedné z t chto zemí neutralitu druhé. Dohoda, jeřfi vze–la z jednání mezi Bismarckem a Pavlem Třvalovem, je ozna ována jako Zaji–ovací smlouva a byla uzav ena 18. ervna 1887. V p ípad , že by t etí mocností byla Francie i Rakousko-Uhersko, platil závazek pouze pro obranou válku.

³² Základ Dohody byl polořen roku 1894, p í podepsání rusko-francouzské smlouvy.

ání m l n mecký námo ní program, který atakoval
ity.³³

1. 4. Britsko-n mecké námo ní soupe ení

N mecko vstoupilo na scénu koloniální politiky opofď n , ale p esto s nechutí spokojit se s men-í ško istíō. Touha po získání šmísta na slunciō znamenala aktivizaci zahrani ní politiky. Muřem zosob ujícím císa ské koloniální ambice, podporované obchodními kruhy, se stal v ad ohled císa Vilém II. a jeho šsv tová politikaō (*Weltpolitik*). Na konci 19. století se n mecká zájmová sféra za ala st etávat s britskými ambicemi v jifní Africe. Proslulý Vilém v telegram³⁴ transvaalskému prezidentu Krügerovi byl vášňnou ranou britsko-n meckému sblifování a postavil ob zem proti sob .

šJe-t v polovin devadesátých let 19. století byla n mecká vále ná flotila na pátém míst námo ního řeb í ku. V podstat neznamenal žádnou vášň j-í hrozbu britským zájm m.ō³⁵ Ostré n mecko-britské námo ní soupe ení p i-ō afl s nástupem admirála Alfreda von Tirpitze do ú adu n meckého ministra námo nictva roku 1897. Tento energický muř prosadil budování nového vále ného lo stva.³⁶ Tirpitz v program námo ní výstavby, reprezentovaný dv ma zákony o lo stvu (*Flottengesetze*) z let 1898 a 1900, znamenal nep ekonatelné komplikace ve vztahu k Velké Británii. První zákon p edpokládal budoucí stav flotily o sedmnácti bitevních lodích p ipravených k okamřitému pouřití a dvou v záloze.³⁷ Druhý zákon

³³ Srv. DUFEK, P., *N mecké námo ní zbrojení a vztah Velké Británie a N mecka od roku 1906*, Praha 2002.

³⁴ V roce 1895 podnikl plukovník Jameson, podporovaný britskými koloniálními kruhy a p edev-ím Cecilem Rhodesem, riskantní nájezd na nezávislé búrské státy v jihoafrickém Transvaalu. Jeho akce byla naprostým selháním. Sám von Holstein považoval tento incident za vhodnou p íleřitost ukázat Velké Británii, jak nep íjemným protivníkem se N mecko m ře stát. Vilém II. nechal zaslat gratula ní telegram transvaalskému prezidentu Paulu Krügerovi. Poblahop ál tehdej-ímu prezidentovi k odraření vn j-ích útok , ímř se Velké Británie citeln dotkl.

³⁵ SK IVAN, A. ó JAN ÍK, D., c. d., s. 16.

³⁶ Za významné podpory Bernharda von Bülowa, n meckého ministra zahrani í a budoucího kanclé e.

³⁷ Plavidla p ipravená k okamřitému pouřití m la zahrnovat 1 vlajkovou lo flotily, 2 doprovodné eskadry o 8 adových lodích, 2 divize po 4 k ířnících k ochran pob eří, 6 velkých a 16 malých k ířnících v domácích vodách a 3 velké a 10 malých k ířnících pro službu v zámo í. V záloze m ly ekat 2 adové lodi, 3 velké a 4 malé k ířnicky. SK IVAN, A. ó JAN ÍK, D., c. d., s. 17.

... lodí zdvojnásobil.³⁸ Námo ní program byl podporován ... (Alldeutscher Verband)³⁹ a Lodním spolkem (*Deutsche Flottenverein*),⁴⁰ ale také ministrem zahrani í Bernhardem von B lowem, jehož slova prozrazují zápal pro obhájení zákona: *š í pro nás bez moci, silné armády a lo stva neexistuje fládný blahobytí není možno zatím nalézt jiný prost edek nejl silné vyzbrojení armády a lo stva. V p í-tím století bude n mecký národ bu kladivem nebo kovadlinou.*⁴¹

Zatímco p íjetí prvního námo ního zákona nevyvolalo ve Velké Británii p ímou ost ej-í reakci, konsekvencí druhého zákona se stal souboj v námo ní m zbrojení. Nep ímý d sledek p edstavuje následná diplomatická separace N mecka a britské opu-t ní politiky š skv lé izolace. *š Jifl od roku 1902 pokládala admirálita n mecké lo stvo za v t-í hrozbu nejl lo stvo francouzsko-ruské koalice.*⁴²

V roce 1904 se protin mecký postoj britské admirality zost il s nástupem admirála Johna Arbuthnota Fishera⁴³ do ú adu prvního námo ního lorda. Fisher byl zastáncem preventivního úderu proti N mecku, jeho extrémní pofladavek v-ak zamítl sám král Eduard VII. Redislokací britského námo nictva ve sv tových vodách⁴⁴ a stavbou bitevních lodí nového typu Dreadnought⁴⁵ zahájil Fisher novou éru zbrojení, ve které zajistil Velké Británii významný náskok.

V následujících letech rostlo nap tí mezi N meckem a Británií umocn né n meckou aktivitou v Maroku í plány na výstavbu Bagdádské dráhy.⁴⁶ Císa se ale nepou il ani po incidentu v Tangeru.⁴⁷ Vyhrocení situace nicmén znamenala afl Agadirská krize. V ervenci roku 1911 vyslal Vilém demonstrativn n mecký d lový

³⁸ Bitevní flotilu m ly tvo it 2 vlajkové lodi, 4 eskadry po 8 adových lodích (celkov spolu s rezervou 38), dále 14 velkých k ifník a 38 malých k ifník . Zdroj: Tamtéfl. s. 18.

³⁹ V-en mecký svaz ó *Alldeutscher Verband* ó n mecký politický spolek založený C. Petersem roku 1891 podporující koloniální expanzi N meckého císa ství.

⁴⁰ Lodní spolek ó *Deutsche Flottenverein* ó organizace založená 1898 podporující námo ní zbrojení N mecka.

⁴¹ SK IVAN, A. ó JAN ÍK, D., c. d., s. 20.

⁴² HRBEK, J., *Velká válka na mo í, rok 1914*, Praha 2001, s. 23.

⁴³ John Arbuthnot Fisher (1841-1920), post prvního námo ního lorda v letech 1904-1910 a 1914-1915.

⁴⁴ Soust ed ní britského námo nictva do p tí strategických bod : Dover, Gibraltar, Alexandrie, Kapské m sto, Singapur. Hlavní britské síly byly namí eny proti N mecku.

⁴⁵ Bitevní lo s v t-ím po tem t flkých d l, které byly rychlejší díky turbínovému pohonu.

⁴⁶ N mecká snaha vybudovat fležní ní spojení Berlín-Bagdá a získat tak p ístup do Persie.

⁴⁷ Projev Viléma II. v marockém Tangeru o svobodném obchodu a nezávislosti pro Maroko z roku 1905, popudil zejména Francii. V-e vy e-ila algeciraská konference, která znamenala n meckou diplomatickou poráflku.

přístavu Agadir. ŠAgadir byl námořní stanicí, z níž bylo
mnohých cest v jižní části Atlantického oceánu. Byl to tedy
krok, který byl namířen nejen proti Francii, ale i proti Anglii.⁴⁸ Nakonec se
Německo muselo s francouzským protektorátem smířit, výměnou za menší část
území v Kongu. Tento nucený ústup opět inicioval přijetí nových opatření
v císařském námořním zbrojení.⁴⁹

ŠAgadirská krize odhalila falšný stav britských příprav na válku, zejména
absenci námořních plánů koordinovaných s generálním štábem armády.⁵⁰
Agadirský incident vyvolal nutné personální změny na ministerstvu námořnictva,
proto byl ještě v roce 1911 jmenován prvním lordem admirality Winston S.
Churchill.

1. 5. Winston Churchill prvním lordem admirality

Winston Churchill se cítil pro funkci prvního lorda admirality téměř zrozen.
Jeho obdiv k bitvám a válkám lze vyčíst z jeho vlastních slov o představě boje: *ŠTo
bylo vzrušující. Šlov k ašlitoval, šle to v-e bylo jen na úrovni fantazie, proto šle doba
válek mezi civilizovanými národy navšdy pominula.*⁵¹ Churchill v otec, zklamany
studijními výsledky svého syna, se rozhodl, šle se nehodí k němu jinému než pro
službu v armádě.

Zdá se, šle Winston Churchill vnímal válku jiným způsobem než lidé dnes.⁵²
V myšlenkách mladých kadetů, mezi nimiž patřil, byla válka jakýmsi druhem sportu,
plným odvážných tahů a riskantních manévřů. Nebezpečí smrti si nikdo nepřipouštěl.
*ŠPomyšlení na nadcházející bitvy vzbuzovalo jen slastné představy o družném
kamarádství a krásných uniformách. Voják doufal vidět nové kraje, zašlít vzrušující
dobrodružství a zapomenout na jednotvárnost každodenního šívota. Nikdo*

⁴⁸ RICHTER, O. H., *Winston Churchill*, Praha 1946, s. 135.

⁴⁹ Druhá novela zákona o ložstvu z roku 1908 (První novela 1906).

⁵⁰ HRBEK, J., *Velká válka na moři, rok 1914*, c. d., s. 30.

⁵¹ CHURCHILL, W., *Mé šívotní zaštky*, Praha 1996, s. 45.

⁵² *ŠMladý Angličan šlýchá v té době o válce jen jako o romantickém dobrodružství
uplynulých století, dobrodružství, které již nenávratně patří minulosti.* Š RICHTER, O. H., c. d., s. 36.

nrt na b ffcím pásu z stala lidstvu je-t po dv desetiletí

Ani p es nízký v k nebyl první lord admirality nezku-ený, zú astnil se jifl p ti vojenských taflení. Jako vále ný zpravodaj p sobil b hem boj v Indii. Nechyb l ani v bitv u Umdurmánu,⁵⁴ kde zafil šposlední veliký útok jezdectva anglické vále né historie. ⁵⁵ Nejvíce se ov-em proslavil b hem Búrské války.⁵⁶ Po svém zajetí a následném dramatickém út ku se Winston Churchill stal známý v celé britské í-i.⁵⁷

Temperamentní dobrodruh nakonec splnil v-eobecné o ekávání a vstoupil do politiky po vzoru svého otce. *šVe válce je mofné být sest elen jen jednou, ale v politice velmi asto.*⁵⁸ P íb h odvážného flurnalisty se ukázal jako nejlep-í volební kampa , a tak mohl v roce 1901 p ednést sv j první projev v Dolní sn movn . Stejn jako jeho otec se za al i mladý Winston s p edstaviteli konzervativní strany názorov rozcházet. Po t ech letech opustil konzervativní stranu a usedl do ad opozice po boku Lloyd George. V roce 1906 se dostávají k moci liberálové a s nimi i Churchill, který ve vládách Campbell-Bannermana a Herberta Asquitha obsazoval ministerské posty.⁵⁹

V roce 1911 ministerský p edseda Herbert Asquith pochopil váfnost n mecké hrozby a do-el k záv ru, fle je nutné provést reorganizaci admirality. Mezi dva hlavní kandidáty na post ministra námo nictva p ipadali v úvahu ministr vnitra Winston S. Churchill a Richard Haldane, který jifl jako státní sekretá pro válku⁶⁰ chystal jisté

⁵³ Tamtéfl.

⁵⁴ Bitva u Umdurmánu (1898) ó bitva, v nífl se britské vojsko muselo vyrovnat s desetinasobnou p esilou, rozhodla o britském dobytí Súdánu. Súdán se stal britsko-egyptským kondominiem.

⁵⁵ HAFFNER, S., *Churchill*, Olomouc 1996, s. 25.

⁵⁶ Búrské války ó první búrská válka (1880-1881) a druhá búrská válka (1899-1902) vedla Britská í-e s jihoafrickými osadami búrských osadník ó Transvaal a Svobodný stát Oranflsko, které se rozhodla anektovat. I p es veliké ztráty dosáhla Velká Británie zániku t chto republik a jejich podrobení.

⁵⁷ Své záflitky z vále ných taflení popsal Winston Churchill ve svých knihách *The true Story of the Malakand Field Force* a *The River War*.

⁵⁸ HAFFNER, S., c. d., s. 25.

⁵⁹ Ve funkci ministra kolonií se velice angafloval p i p íprav samosprávy Transvaalu. V ú adu ministra obchodu prosadil, spolu s Lloydem Georgem, kanclé em pokladu, systém státního poji-t ní, zákon o d tské výchov i zákon o osmihodinové pracovní dob v dolech. V ele ministerstva vnitra je jeho p sobení asto hodnoceno velice rozporupln . Kontroverzní bylo p edev-ím jednání p i oblefení Sydney Street. Srv. ROSE, N., *Churchill: nepoddajný flivot*, Praha 1995.

⁶⁰ Britský ministerský post s odpov dností za pozemní armádu.

ě rozhodnutí ponechal Asquith na nich. Winston zahodil admirality od první chvíle. S výmluvností sobě vlastní ponechal jemu, neboť doufal stát se reformátorem flotily, která měla být klíčem k vítězství v nadcházejícím konfliktu.

Nový šéf admirality se obklopil mladými schopnými lidmi.⁶² Mezi jeho hlavní cíle patřilo zvýšení maximální rychlosti loďstva a výstavba vrtulových lodí. Pro vodní minipalčová děla nechal riskantně nahradit vrtulovými, u nichž ovšem nebylo zaručeno, že přistělné neochromí mateřskou loď. Dalším významným požadavkem nového velení se stala výměna pohonných látek. Místo uhlí se začala používat nafta; stalo se tedy nutností zajistit dostatek naftových zásob. Churchill také zahájil stavbu dalších dreadnoughtů. Navíc potřeboval především finanční prostředky. První lord admirality musel ve snáhách prosadit neustálé zvyšování vojenských rozpočtů, které sám ještě před několika lety odmítal.⁶³ Situace se však změnila a mezinárodní geopolitická situace jasně hovořila pro přípravu na válku.

Winston Churchill se tlaku ze strany Berlína snažil odolat nejen novými opatřeními, ale také politickými projevy. Například na slavnostním proslovu v Glasgow prohlásil: *„Úkol britských námořních sil je převážně obranný. Nepomýšlíme a nikdy jsme nepomýšleli na to, abychom na někoho útočili. Mezi britskou námořní silou a námořní silou velkého a páteřského doufám, že ještě dlouho zůstane veliké a páteřské císařství německého je však veliký rozdíl. Loďstvo je pro nás nutností, pro ně do jisté míry přebytkem. Pro nás je otázkou existence; pro ně otázkou expanse.“*⁶⁴ Tato řeč vyvolala odpor nejen na německé

⁶¹ Reformy pro zvýšení bojové schopnosti expediční armády, která měla pomoci Francii v případě ohrožení.

⁶² Například admirál John Jellicoe se stal velitelem domácího loďstva, David Beatty se stal Churchillovým poručíkem. Obě ekvipáže jmenování ospravedlnila jejich úspěchy v první světové válce.

⁶³ V roce 1901 podal John Balfour návrh na vytvoření 6 armádních sborů za náklady 30 milionů liber. W. Churchill s novým návrhem nesouhlasil, věřil především britskému námořnictvu.

⁶⁴ RICHTER, O. H., c. d., s. 148.

inetu.⁶⁵ Práv v tuto dobu totiž probíhala Haldanova
pokus o urovnání britsko-n meckých vztah .

Rok 1914 naplnil všeobecné obavy a Churchill d lal vše pro to, aby bylo
britské námo nictvo připraveno. Vyhrocení mezinárodní situace přim lo lorda
admirality podat 1. srpna, tedy ještě před realizací Schlieffenova plánu,⁶⁷ návrh na
mobilizaci britských námo ních sil. Od ministerské rady se mu dostalo zamítnutí.
Téhož dne večer však přišla prvnímu lordu admirality dešifřovaná zpráva. Na jediném
listu papíru stálo: *ŠN mecko vyhlásilo válku Rusku*.⁶⁸ Max Aitkin, pozdější lord
Beaverbrook, nám zanechal podrobné svědectví o přijetí té zprávy: *ŠZ mého pohledu
jsem prostě viděl mufla, který přijímal dlouho odevávané zprávy. Nebyl deprimován;
nebyl radostný, nebyl překvapený. Nesložil hlavu do dlaní, jak by to jistě mnoho
jiných v hlasných muflů udělalo, a vzývalo nebesa, že jeho svět se je ke konci.
Skutečně nejevil známky strachu a znepokojení. Ani náznakem neprojevil radost.
Odešel rovnou pryč jako někdo jdoucí za dobrou známou prací.*⁶⁹

Churchill na základě zprávy, kterou onen večer obdržel, vyhlásil mobilizaci
námo ních sil, navzdory jejímu odpolednímu zamítnutí. Tímto dnem na to Velká Británie
oficiálně vstoupila do války.

---

⁶⁵ DUFEK, P., *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů před 1. světovou válkou. Německé
námo nictví a faktor světové politiky*, in: Historický obzor 4, 1993, č. 3, s. 63.

⁶⁶ Haldanovo míse o 8.-12. února 1912 o míse vedená Richardem Burdonem Haldanem byla
posledním pokusem urovnat napětí mezi Německem a Velkou Británií před vypuknutím první světové
války.

⁶⁷ Pokud jde o Schlieffenův plán, roku 1905 vypracoval šéf generálního štábu pruské armády,
hrab Alfréd von Schlieffen, strategický plán pro případ války. Vycházel z předpokladu války na dvou
frontách. Německá říše mohla být napadena Ruskem, a jejími nyní spojenci Francií. Z toho
vyplývala nutnost vydat francouzské armády překvapivým úderem s nasazením většiny válečných sil
přes státy Beneluxu. Během 4-6 týdnů museli porazit Francii. Poté by bylo možné vrhnout veškerou
vojenskou sílu proti Rusku.

⁶⁸ AITKEN, M., *Politicians and the war 1914-1918*, London 1960, s. 30.

⁶⁹ Tamtéž.

2. 1. Po átek první sv tové války

Záminkou pro vyhlá-ení války se stal atentát spáchaný 28. ervna 1914 na rakousko-uherského následníka tr nu arcivévodu Franti-ka Ferdinanda dØeste v Sarajevu. P esn m síc po útoku atentátníka Gavrila Principa vyhlásilo Rakousko-Uhersko válku Srbsku. P edstavu Úst edních mocností o šlokální válceõ rozbila jífl 30. ervence mobilizace ruské armády, která strhla celou Evropu do víru sv tové války. N mecký generální -táb se 2. srpna rozhodl k rychlému útoku na ruského spojence, Francii, a zahájil ofenzivu podle Schlieffenova plánu. P ekvapivý útok byl veden p es Belgií, ímfl do-lo k poru-ení její neutrality. Velká Británie, jako ru ítel belgické neutrality, vstoupila do konfliktu 4. srpna vyhlá-ením války N meckému císa ství.

2. 2. Patová situace a námo ní plány v Baltském mo í

Klí ovým d ji-t m sv tového konfliktu se stala západní fronta. N mecký bleskový útok na Francii narazil na ne ekan tuhý odpor na linii mezi Sedanem a Verdunem. První velký protiútok dohodových vojsk zajistil vít zství v bitv na ece Marn (5.-12. zá í 1914) a zastavil postup n mecké armády. Následoval proslulý šb h k mo iõ,⁷⁰ který prodlouflil zákopovou linii od m sta Soissons afl k La Manchi. Úto né operace se zastavily na konci roku 1914 a evropské boji-t uvízlo v patové situaci zákopové války. ást britského velení brzy p estala v ít, fle válku lze rozhodnout na západní front a za ala hledat zp sob jak p enést t fli-t vále ných akcí na námo nictvo. *šV situaci, kdy operace na sou-i uvázly ve slepé uli ce zákopové války, v nífl se pokusy o ofenzivu hroutily v prost edí p ípomínající m sí ní krajinu v bubnové palb d lost electva, k íflvé palb kulomet , drát ných*

---

⁷⁰ šB h k mo iõ ó ob strany se snáflly navzájem p edb hnout a obejít nep ítele. Fronta se tak neustále posuovala na sever afl k pob eflí mo e.

t , up ely se nad je na vy e-ení této patové situace na

Projekty na p edsunutou britskou základnu projednávala admirálita jifl p ed válkou. Diskutované plány se zabývaly mořností získat základnu na pob eří Severního i Baltského mo e, která by slouřila jako výchozí bod pro operace britského lo stva. Studie konradmirála Lewise Baylyho⁷² ozna ıla za nejvhodn jí lokality ostrovy Borkum, Sylt, Helgoland a p ístav Esbjerg.⁷³ Po propuknutí války se výb r mořného umíst ní roz-í il o ostrovy Ameland, Ekersund, pr liv Laes a Kungsbackfjord.⁷⁴ Plány na ovládnutí t chto oblastí ov-em p edpokládaly dostatek pozemních jednotek a p edstavovaly vysoké riziko. Obsazení v t-iny t chto míst by znamenalo poru-ení neutrality stát , k nimřl území pat ilo. Winston Churchill byl zpo átku naklon n umíst ní základny na nizozemském ostrov Amelandu, cofl admirálita zamítla. Následn se zhlédl v obsazení mohutn opevn ného ostrova Borkum.

První námo ní lord, John Artbutnot Fisher,⁷⁵ vypracoval vlastní plán pr lomou britského námo nictva v Baltském mo i. Strategie Fisherova projektu spo ívala ve vpádu britského vojska do tyla n mecké armády po vylod ní na pob eří Baltského mo e. Pr ník na Balt p edpokládal nasazení celého bitevního lo stva. Jedna z jeho variant dokonce zvařlovala sou innost ruské armády a její vylod ní na b ehu Pomo an. Hrozící nebezpe í ze strany n meckého námo nictva hodlal vy e-ít zaminováním Severního mo e. První námo ní lord ov-em nep edlořil sv j návrh vále né rad . Projekty v Baltském mo i byly definitivn zastín ny jinými alternativami, které iniciovala snaha p im t neutrální státy ke vstupu do války na stran Dohody.⁷⁶

⁷¹ HRBEK, J., *Velká válka na mo i, rok 1915*, Praha 2001, s. 7.

⁷² Tuto studii vypracoval konradmirál Sir Lewis Bayly, konradmirál Arthur Levenson a generálmajor námo ní p choty sir George Aston. HALPERN, P., *A Naval History of World War*, London 1994, s. 101.

⁷³ Ostrov Borkum a Sylt jsou n mecké Fríské ostrovy. Mohutn opevn ný ostrov Helgoland pat il N mecku od roku 1890, kdy jej získalo od Velké Británie. P ístav Ejsbjerg pat il dosud neutrálnímu Dánsku.

⁷⁴ Ameland je západofríský nizozemský ostrov, p ístav Ekersund se nachází v jifním Norsku, pr liv Laesö na severovýchod Dánska a p ístav Kungsbackfjord na jihozápad Švédsko.

⁷⁵ Admirál Fisher nahradil na postu prvního námo ního lorda 29. řjna 1914 Louise z Battenbergu, který musel odstoupit na nátlak ve ejnosti kv li svým p íbuzenským vztah m s pruskou vládnoucí dynastií. Viz HILL, J. R., c. d., s. 300.

⁷⁶ HRBEK, J., *Velká válka na mo i, rok 1915*, c. d., s. 19-22.

Ústřední do války

Na začátku listopadu roku 1914 vstoupila Osmanská říše do války na straně Ústředních mocností. Sultán Mohamed V. představoval pouhou loutkou v ruce hroutící se říše, skutečná moc ležela v rukou příslušníků uskupení mladoturků (*Jön Türkler*), kteří na počátku války tvořili vládnoucí elitu.⁷⁷ Jejich zahraniční politická orientace nebyla jednoznačná. Ministr námořnictva Džamál upřednostoval profrancouzskou politiku. Hlavní slovo měl nicméně ministr války Enver Paša, který strávil několik let jako vojenský atašé v Berlíně.⁷⁸ Proto také prosadil spojení s Německem. Nově vzniklou alianci potvrdila německá vojenská mise vedená generálem Limanem von Sandersem,⁷⁹ jenž se pustil do reorganizace turecké armády.

Německo jako důkaz podpory a přátelství odeslalo dva bitevní křižníky, *Goeben*⁸⁰ a *Breslau*, do Středomoří. Dne 4. srpna 1914 zahájila obě plavidla ostřelování alžírských přístavů. Dříve než bylo britské námořnictvo schopno reakce, odpluly křižníky směrem k Sicílii. Britská admirála se rozhodla zabránit německým lodím v ústupu ze Středomoří, a tak blokovala Gibraltarskou úžinu. Nepochopení německého záměru a chaos způsobený komunikační nedokonalostí britského námořnictva umožnily oběma křižníkům bezpečnou plavbu do tureckých vlnosčných vod.⁸¹ *Štato událost byla první z celé řady ran, jež byly zasazeny prestiží britského námořnictva.*⁸²

⁷⁷ Roku 1908 byl proveden státní převrat. Mladoturkové svrhli Abdul Hamida II. a na trůn dosadili Mohameda V. Viz GOMBÁR, E., *Sultán Abdülhamit II. ó despota i reformátor ?*, in: *Historický obzor* 8, 1997, č. 7-8, s. 154-161.

⁷⁸ Enver Paša brigádní generál, v letech 1914-1922 zastával post ministra války. ASPINALL-OGLANDER, C. F., *Military Operations: Gallipoli*, Volume I., *History of the Great War*, London 1929, s. 5.

⁷⁹ Liman von Sanders (1855-1929) pruský důstojník z povolání. Byl v roce 1913 vyslán jako velitel německé vojenské mise do Turecka. Zasloužil se především o vylepšení organizace vojska. V roce 1915 velel 1. turecké armádě při obraně poloostrova Gallipoli. ASPINALL-OGLANDER, C. F., c. d., s. 17.-20.

⁸⁰ *Goeben* ó bitevní křižník třídy Moltke (stavba dokonána 1911-1912) ó loď vybavená parní turbínou. *Breslau* ó doprovodný křižník *Goeben* ó lehký křižník. Viz IRELAND, B., *Bitevní loď . 20. století*, Praha 1997, s. 34-35.

⁸¹ Za únik obou křižníků byli souzeni velitel středomořské oblasti admirál Milne a kontradmirál Troubridge.

⁸² PONTING, C., *Churchill*, Praha 1997, s. 136.

4. zahájily n mecké k ifníky, poskytnuté tureckému
aských ernomo ských p ístav Od sy, Nikolajeva a
Sevastopole.⁸³ Velká Británie reagovala na útok na svého ruského spojence
odesláním ultimáta turecké vlád , v n mfl pofladovala vypov zení n mecké vojenské
i námo ní mise a staflení ve–kerého personálu z k ifník Goeben a Breslau. Turecko
odmítlo ultimátum p íjmout, a proto mu 4. listopadu vyhlásila Velká Británie
válku.⁸⁴

2. 4. Možnosti vytvoření nových fronty a listopadová demonstrace síly

Je-t p ed oficiálním zahájením války nechal Winston Churchill prov ít
možnosti ost elování vn j-ího opevn ní Dardanel. O projektu ovládnutí Úfín a
vylod ní na poloostrov Gallipoli diskutovala britská admirálie jíl na p elomu let
1906 a 1907, kdy se vyost il spor o hranice na Sinajském poloostrov , a kdy hrozilo,
fle rozep e p eroste ve válku proti Osmanské í-i. Dardanelský pr liv je bránou do
Marmarského mo e a jedinou námo ní trasou spojující St edozemní mo e s erným
mo em. P ekonání Dardanel vyžaduje p eplutí 61 kilometr dlouhého a 1,2 afl 6
kilometr širokého pr livu, který dosahuje maximální hloubky 82 metr . Tento plán,
jehož kone ným cílem bylo obsazení Konstantinopole, se v-ak jevil jako vysoce
rizikový, a proto nebyl realizován.

Na po átku listopadu 1914 zvařovala britská admirálie podobný plán, který
p edpokládal obsazení poloostrova Gallipoli eckým vojskem a britským
st edomo ským lo stvem. To by v p ípad úsp chu proplulo Dardanelami do
Marmarského mo e afl ke Konstantinopoli. Z tohoto projektu ale op t rychle se-lo,
nebo se ukázalo, fle ecká strana prozatím není ochotna do války vstoupit. Britové
zvařovali téfl sou innost ruské armády, která ov-em nebyla schopná za stávající
situace uvolnit dostatek voják . Navíc by Rusko nemuselo souhlasit s ú astí ecka,
jeřl by si mohlo ínit nároky na dobytou Konstantinopol. Britská admirálie se proto
na po átku listopadu rozhodla pouze pro *řzcela jalovou demonstraci námo ní síly*.⁸⁵
Britsko-francouzská eskadra 3. listopadu 1914 krátce ost elovala vn j-í pevnosti na

⁸³ ASPINALL-OGLANDER, C. F., c. d., s. 17.

⁸⁴ GOMBÁR, E., *Blízky východ za první sv tové války*, in: Historický obzor 9, 1998, . 7-8,
s. 146-147.

⁸⁵ HRBEK, J., *Velká válka na mo í, Rok 1915*, c. d., s. 23.

...n cílem měla být analýza účinnosti námořní flotily
...kem se ale stalo upozornění na možný útok směřovaný
na Dardanely.⁸⁶ Navíc byl tureckému velení a německým poradcům poskytnut
dostatečný čas na přípravu obrany úžlin. Jakákoli další operace jíř tedy nemohla
počítat s momentem překvapení.

2. 4. 1. Varianty spojeneckých ofenziv

Diskuze válečné rady se v následujících letech mšících točila kolem sporu
mezi tzv. *westernes* a *easternes*.⁸⁷ První zastávali názor, že válečná situace měla být
vyřešena pouze na západní frontě. Na druhé straně se začaly množit návrhy na
překvapivý útok vedený na německé slabší spojece, kterým by se dohodovým
vojskům podařilo vpadnout Německu do zad.⁸⁸ Úspěšný útok by znamenal vyazení
Rakousko-Uherska a také vstup neutrálních států do války po boku dohodových
vojsk.

V lednu roku 1915 nabízela stávající válečná situace více variant, které byly
diskutovány na zasedáních válečné rady. Churchill stále jeřt prosazoval dobytí
ostrova Borkum i Sylt.⁸⁹ Lloyd George,⁹⁰ nový ministr pro válečné zásobování,
prosazoval plán vylodění u něckého přístavu Solu, kde mělo dojít ke spojení se
srbskou armádou. Zároveň s vyloděním měla proběhnout invaze 100 tisíc mužů na
pobřeží Sýrie, která by zasadila Turecku hlubokou ránu. Kromě toho podporoval
vylodění na dalmatském pobřeží Rakouska-Uherska. Admirál Grey⁹¹ představil
možnost vylodění u Kotoru na jaderském pobřeží, což by mohlo přimět Itálii ke
vstupu do války na stranu spojeneckých vojsk. Francouzi se snařili prosadit útok na

⁸⁶ ERICKSON, J. E., *Strength against Weakness: Ottoman Military Effectiveness at Gallipoli, 1915*, in: *The Journal of Military History*, Vol. 65, No. 4, 2001, s. 991.

⁸⁷ CALLAHAN, R., *What about the Dardaneles*, in: *The American Historical Review*, Vol. 78, No. 3, 1973, s. 648.

⁸⁸ HEFFERNAN, M., *Geography, Cartography and Military Intelligence: The Royal Geographical Society and the First World War*, in: *Transactions of the Institute of British Geographers*, New Series, Vol. 21, No. 3, 1996, s. 512.

⁸⁹ GILBERT, M., *Churchill, život*, Praha 2002, s. 281.

⁹⁰ David Lloyd George ó liberální britský politik, předseda vlády v letech 1916-1922. V roce 1915 bylo vzhledem k nedostatečné připravenosti zřeno nové ministerstvo válečného zásobování, v jehořele stanul.

⁹¹ Sir Edward Grey (1862-1933) ó liberální politik, v letech 1905-1916 působil jako ministr zahraničních věcí. TREVELYAN, G., *Grey of Falldon, being of sir Edward Grey afterwards Viscount Grey of Falldon*, London 1945.

lord, John Fisher, předložil svůj návrh na vylodění na nechráněném území od vjezdu do Dardanel, české obsazení poloostrova Gallipoli a britské námořní prolomení Dardanelské úžliny. Na počátku ledna přišlo na britské velení výzva od ruského velkoknížete Nikolaje k demonstrativní akci v Turecku, která by snížila tlak vyvíjený na ruskou armádu na Kavkaze. Tím se projekt na dobytí Dardanel dostal do popředí.

2. 5. Operace Dardanely

Dardanelská operace je neodmyslitelně spojena se jménem Winstona Churchilla, často bývá označována jako jeho vlastní nápad. Počátek myšlenky na ovládnutí průlivu se ovšem zrodil v hlavách britské generality již dlouho před tím. V listopadu roku 1914 tento plán znovu otevřel ministr války lord Kitchener a jejím hlavním zastáncem se brzy stal i první námořní lord John Fisher. V lednu se pro tento návrh po konzultaci s odborníky nadchnul i Winston Churchill, který jej svým typicky zarputilým způsobem dokázal prosadit. O uskutečnění této námořní expedice rozhodl s konečnou platností ministerský předseda Herbert Asquith.⁹³

Hlavním předmetem diskuzí na zasedáních válečné rady v průběhu ledna a února roku 1915 byla konkrétní realizace operace Gallipoli. Již v lednu začaly být soustaveny lodě určené pro tuto námořní expedici v lodnicích na Maltě. Zde byly vybaveny bezpečnostním zařízením proti minám. Za tichého souhlasu české vlády byl zabrán ostrov Lemnos, kde došlo k vybudování britské základny. Hlavním problémem se ukázalo nasazení vojska. Lord Kitchener odmítal uvolnit část armád, které byly zaneprázdněny v bojích ve Francii. Možnost dobytí Cařihradu za pomoci bulharských vojsk byla rovněž zamítnuta.⁹⁴ Churchill nakonec prosadil útok na Dardanely pouze v podobě osamělé námořní akce, což se vzhledem k nedostatku vojáků ukázalo jako jediná možná alternativa. Úspěch námořnictva by mohl

⁹² Zeebrugge, vesnice a přístav na belgickém pobřeží (Bruggy).

⁹³ S touto operací souhlasil i Arthur James Balfour, který byl pozván na zasedání válečné rady. GILBERT, M., c. d., s. 286.

⁹⁴ Plán operace vypracovaný admirálem Hankeym předpokládal kombinovaný útok britského námořnictva, vylodění mohutné britské armády v zátoce Besica a útok česko-bulharských vojsk na Cařihrad. Ovšem německé by nepustili, aby se Bulhaři zmocnili Konstantinopole.

dních m síc války.⁹⁵ Proti tomuto výlu n námo nímu
Fisher, který za al pochybovat o úsp chu riskantního
plánu.

Jak jsem již uvedla, my-lenka proplutí Dardanelami nebyla nijak originální. V roce 1807 byl vyslán viceadmirál Duckworth pouze s eskadrou sedmi adových lodí práv k Dardanelám. Poda ilo se mu proplout kolem dardanelských pevností bez v t-ích -kod afl do Marmarského mo e ke Konstantinopoli. Vzhledem k absenci vylo ovacích sil v-ak ni eho nedosáhl. Na cest zp t do St edomo í do-lo k po-kození velké ásti lodí palbou z tureckých pevností, které mezitím sultán stihl posílit.⁹⁶ Jako varování neposlouffila ani minimální úsp -nost námo ních útok proti pevnostem.⁹⁷ Ostatn ufl admirál Nelson se vyjád il k tomuto tématu zcela jasn : *šKaftdý námo ník, který zaúto í na pevnost, je pitomec!*⁹⁸

2. 5. 1. D vody schválení Dardanelské operace

Dne 28. ledna 1915 do-lo k definitivnímu schválení námo ní expedice.⁹⁹ D vodem pro její odsouhlasení byly p edev-ím výhody, které by v p ípad úsp chu z akce plynuly. Po átkem roku 1915 se do kritické situace dostalo krom Ruska i Srbsko, které v nejbliž-ích chvílích o ekávalo rakousko-uherskou ofenzivu. Situaci na Balkán zhor-oval nejasný postoj dosud neutrálních zemí. Zájmy Dohody ohrofoval p edev-ím vstup Bulharska do války na stran Centrálních mocností. Zabránit tomu mohla pouze úsp -ná vojenská akce namí ená proti Turecku. Hrozící poráflka Srbska by jist m la vliv na postoj ecka a Rumunska.

Dal-ím faktorem byl nátlak ze strany Ruska, jeff se ocitlo v kritické situaci. Ruskou armádu sufoval tlak turecké armády na Kavkaze a nedostatek vále ného materiálu. Dne 2. ledna 1915 zafládal velkokníffe Nikolaj Velkou Británii o

---

⁹⁵ Dne 22. zá í 1914 - u nizozemského pob effí byly potopeny n meckou ponorkou *U9* t i staré obrn né k ifníky - *Cressy, Hogue, Aboukir*. 16. íjna 1914 - byl u Skotska torpédován *Hawke*, a jedenáct dn na to do-lo k potopení superdreadnoughtu *Audacious* - zprávy o t chto katastrofách byly utajeny. Viz HILL, J. R., c. d., s. 297.

⁹⁶ Srv. RODGER, N. A. M., *The Command of the Ocean, A Naval History of Britain 1649-1815*, London 2004, s. 550-551.

⁹⁷ Úsp -né p íklady bývají uvád ny pouze dva: dobytí Gibraltaru admirálem Rookem (1704) a podrobení Portobela admirálem Vernonem (1739). Viz Tamtéff.

⁹⁸ HRBEK, J., *Velká válka na mo í, Rok 1915*, c. d., s. 13.

⁹⁹ GILBERT, M., c. d. s. 156.

proti Turecku.¹⁰⁰ Dva dny nato se turecká ofenziva
j o tom jífl Brity neinformoval. Prolomení Dardanel by
znamenal obnovit spojení s Ruskem a možnost zásobování, jeff vedlo p es
erné mo e. V pon kud nadsazených p edstavách britské admirality se Dardanely staly
klí em k branám Ca ihradu vydaného napospas do rukou Brit . Nic by jim tak
nebránilo k vyuffití Dunaje jako komunika ní linie pro armádu, jeff by mohla
proniknout afl do srdce Rakouska-Uherska.

P es v-echny výhody plánu podstupovala admirality i celá vále ná rada
vysoké riziko. Je p ekvapivé, fe Winston Churchill prosazoval ist námo ní útok,
a koliv se k n mu zpo átku vyjad oval velice skepticky. Dardanelská operace byla
p ímým d sledkem mrtvého bodu, ke kterému válka dosp la. Plán námo ního útoku
na Dardanely byl p ijat s možností okamffitého odvolání v p ípad komplikací.
Neúsp -ná akce by pak mohla být prezentována jako pouhá demonstrace síly.

---

¹⁰⁰ ASPINALL-OGLANDER, C. F., c. d., s. 52.

3. 1. Carden v plán

Dne 3. ledna 1915 odeslal první lord admirality telegram adresovaný viceadmirálu Sackvillu H. Cardenovi,¹⁰¹ v němž se dotazoval na možnost násilného průniku Dardanelami.¹⁰² Dva dny na to obdržel Winston Churchill odpověď. Velitel britského státního loďstva vyjádřil názor, ve kterém předpokládal úspěšné proniknutí Dardanelami pod podmínkou rozsáhlé námořní operace s použitím velkého počtu lodí. Následně byl viceadmirál Carden vyzván k vypracování detailního plánu útoku na turecké pevnosti.¹⁰³ Obrana Úžlin se skládala ze tří pevnostních linií. Turecký obranný systém v sobě zahrnoval součinnost mobilních baterií houfnic a polních děl s pevnostmi, které chránily podmořské minové pásy proti proniknutí námořního doložectva. Pevnostní díla zároveň bránila vyčistění minových polí. Řízení obranných prací leželo téměř kompletně v rukou německé vojenské mise.¹⁰⁴

Carden v podrobný plán námořní ofenzivy proti osmanskému opevnění Úžlin předložil na admiraltu dne 11. ledna a byl rozdělen do několika fází. První etapa zahajovala útok námořním ostřelováním vnějších pevností chránících Dardanely u ústí do Egejského moře.¹⁰⁵ Druhá fáze plánu předpokládala překonání prvního úseku Úžliny, který kryly pevnosti Mesudiye a Dardanos, mobilní baterie houfnic a polní díla. Dále zahrnovala vyčistění minového pole mezi Çannakale a mysem Kepez, kde práce znesnadňovaly sv. tlomety. V závěru plánu se počítalo s eliminací opevnění v nejúžší části Úžliny, kterou představovala obranná linie jedenácti pevností

---

¹⁰¹ Sir Sackville Hamilton Carden (1857-1930) ó britský admirál, v roce 1914 nahradil admirála B. Milneho na místě velitele státního loďstva. Viz BRUCE, A. ó COGER, W., *An Encyclopedia of Naval History*, London 1998, s. 69.

¹⁰² CALLAHAN, R., c. d., s. 645.

¹⁰³ Srv. CHURCHILL, W. S., *Světová krize 1911-1918. Kniha II. 1915*, Praha 1932, s. 53.

¹⁰⁴ Německý admirál Quido von Usedom dohlížel na vybudování obranného systému pevností, námořním silám v Marmarském moři a Úžlinách velel německý viceadmirál Johannes Merten, mobilní baterie měl pod svým velením německý plukovník Wehrle. ASPINALL-OGLANDER, c. d., s. 33.

¹⁰⁵ Vnější pevnosti tvořily Kumkale a Orkanyie na asijském břehu a Seddülbahir a Ertogrul na evropské pevnině.

gra.¹⁰⁶ Odtud by postupu do Marmarského moře bránily
převážně minolovky. Carden v plánu obsahoval výčet potěbných
plavidel, vodních letounů, minolovek a dalších údajů.¹⁰⁷

Po definitivním schválení ofenzivy proti Turecku, jejíž cíl byl stanoven
na 15. února, zahájila admirálita horečnou přípravu na námořní expedici. Vrchním
velitelem celé akce byl jmenován viceadmirál Sackville Carden a jeho zástupcem se
stal kontradmirál John M. De Robeck.¹⁰⁸ Pro námořní operaci vylenila admirálita 13
bitevních lodí, jimž vévodil superdreadnought *Queen Elisabeth*¹⁰⁹ a bitevní
pancéřový křižník *Inflexible*.^{110,111} Operační základnou spojenecké britsko-
francouzské eskadry, která disponovala úctyhodným počtem lodí, se stal přístav
Mudros na tureckém ostrově Lemnos.

3. 2. Námořní akce

Dne 19. února se snesly první střelby na povrch vnějšího pobřeží Dardanel.
Námořním útokem, který měl zničit šchorého muflé na Bosporu, započal pokus
Dohody o prolomení mrtvého bodu vyerpávající války. První den ostřelování
nepřinesl téměř žádné výsledky. Celodenní palba britsko-francouzské eskadry
nezaznamenala žádný úspěšný zásah vnějšího opevnění, pouze výbuchy muničních
skladů ve dvou pevnostech. Po ústřední výstřelbě bitevních lodí zůstaly z turecké
strany téměř bez odezvy až do páté hodiny odpolední, kdy byl neomylně zastaven

¹⁰⁶ Nejdříve tři pevnosti na evropské části představovaly Mecidiye, Hamidiye 2, Namaziye, hlavní pevnosti na asijském pobřeží: Çemenlik, Hamidiye 1. Srv. HRBEK, J., *Velká válka na moři, rok 1915*, c. d., s. 31-32.

¹⁰⁷ Podrobněji srv. CHURCHILL, W. S., *Světová krize 1911-1918. Kniha II. 1915*, c. d., s. 56.

¹⁰⁸ John M. De Robeck v literatuře se objevují tři varianty tohoto jména: John M. de Robeck (HAYTHORNTHWAITÉ, P. J., *Gallipoli 1915, Frontal Assault on Turkey*, London 1991.) John M. De Robeck (HRBEK, J., *Velká válka na moři, rok 1915*, c. d.), John M. De Robeck (PONTING, C., c. d.).

¹⁰⁹ Lodi třídy *Queen Elisabeth* nesly patnácti palcových děl, jejichž vývoj prosadil právě W. S. Churchill.

¹¹⁰ Bitevní křižník je plavidlo menší než dreadnought poháněný Parsonsonovou turbínou. První anglické bitevní křižníky byly *Invincible*, *Inflexible*, *Indomitable*. : IRELAND, B., c. d., s. 345.

¹¹¹ Jednalo se o lodi: britské bitevní lodě *Queen Elisabeth*, *Agamemnon*, *Lord Nelson*, *Albion*, *Canopus*, *Cornwallis*, *Irresistible*, *Majestic*, *Ocean*, *Prince Georg*, *Swiftsure*, *Triumph* a *Vengeance*, francouzské bitevní lodě *Bouvet*, *Charlemagne*, *Gaulois* a *Suffren*. Dále jeden bitevní křižník *Inflexible*, 5 britských lehkých křižníků, 16 britských a 6 francouzských torpédoborců, 5 britských a 4 francouzské ponorky, 9 britských a 15 francouzských minolovek, 1 britská letadlová loď *Ark Royal*, 1 francouzská nemocniční loď *Canada*. Srv. HÝNEK, V., KLUČINA, P., KOUČIL, E., *Válečné lodě 3*, Praha 1988, s. 254.

k ústí Úfliny. Lo *Vengeance* byla p ekvapena tureckou musely krýt ostatní lod eskadry. Krátce nato na ídil viceadmirál Carden ukon ení akce. Tureckým obránc m dop ála –t st na n kolik dní na posílení obrany a odstran ní drobných –kod, nebo následující ty i dny znemofnily prudké v try a omezená viditelnost jakékoli dal-í manévry. Úto nou innost obnovila *Queen Elizabeth* ost elováním pevnosti Seddülbahir afl 25. února. Dvoudenní akce slavila úsp ch v podob spln ní první fáze plánu, tedy vy azením pevností vn j-í obrany Dardanel.¹¹² Pod ochrannou st elbou bitevních lodí vpluly do Dardanel minolovky,¹¹³ které m ly za úkol vy istit pob efní pásy od námo ních min. Následující operace, nicmén , op t znemofnilo nep íznivé po así.

3. 2. 1. Mrtvý bod

Realizaci druhé ásti plánu zahájilo ost elování pevnosti Dardanos 1. b ezna 1915. Ov-em úsp –nost p edchozích operací se jifl nepoda ilo zopakovat. Situaci zna n zt flovala minová pole chrán ná mobilními bateriemi tureckých d l. Lod britsko-francouzské eskadry drfela v –achu dalekonosná d la druhého pásu pevností. Plavidla musela setrvávat v neustálém pohybu, aby se nestala snadnou ko istí zam ova . Pohybující se lod p edstavovaly sice t flký cíl, na druhé stran se tím jejich vlastní mofnosti zam ování velice sníffily. P estofle boje pokračující n kolik dní zaznamenaly výrazných úsp ch spí-e poskrovnu, p istoupil admirál Carden k útoku na vnit ní pevnosti v nejufl-í ásti Úflin. Kdyfl ani *Queen Elisabeth* nedokázala 8. b ezna salvou svých patnáctipalcových d l ochromit pevnosti u Çannakale, shledal admirál Carden, fle se operace dostala do slepé uli ky. V n kolika následujících dnech se opakovaly pokusy o vy i-t ní vod u mysu Kepez za podp rné palby lodí *Canopus*. U pokus ov-em z stalo, nebo no ní výpravy byly brzy objeveny sv tlomety, a minolovky se tak rychle dostávaly pod tureckou palbu.¹¹⁴

¹¹² GILBERT, M., c. d., s. 288.

¹¹³ Minolovky byly víceú elové lod , které pomocí vle ného drátu p etínaly kotevní lana kontaktních min. Mina se vyno ila na hladinu a byla lehce zne-kodn na st elbou. Minolovky p edstavovaly slabý lánec námo ní expedice. Jednalo se p edev-ím o rychle upravené rybá ské luny, které jen st flí mohly odolávat proud m v Úflin . Viz GRÉGR, R., *Vládcové oceán , vále né lod 1900 ó 1945*, Praha 1974, s. 76-77.

¹¹⁴ HRBEK, J., *Velká válka na mo i, rok 1915*, c. d., s. 43.

Úspěch o pr lom Dardanel

Úspěchy posledních dní admirality neztrácela optimismus a prosazovala pokračování celé námořní ofenzivy. Viceadmirál Carden ztratil v této bezvýchodné situaci poslední zbytky důvěry v úspěšnost akce a rozhodl se rezignovat na svou funkci. Demisi ze zdravotních důvodů oznámil 16. března.¹¹⁵ Pěsň den nato Churchill telegraficky jmenoval na Cardenovo místo jeho dosavadního zástupce a kontradmirála Johna M. De Robecka.¹¹⁶

Dne 18. března tedy nic nebránilo poslednímu pokusu o zte dardanelských pevností, za kterou však námořnictvo draze zaplatilo.¹¹⁷ Útok vedla skupina složená z nejsilnějších lodí a *Queen Elizabeth*, *Inflexible*, *Lord Nelson* a *Agamemnon*. Díky velkému dosahu palby vlastních děl se mohly drfet v bezpečné vzdálenosti od vnitřních pevností. Po poledni došlo k jejich vystřídání skupinou lodí, které měly z bezprostřední blízkosti srovnat ochromené pevnosti se zemí. Zároveň již problémy se objevily ve chvíli, kdy se tyto lodě stýdaly se této skupinou.¹¹⁸ Při výměně se francouzská loď *Bouvet* střetla s minou, která svým výbuchem způsobila zkázu celé bitevní lodi i její posádky.¹¹⁹ Francouzský předreadnought *Gaulois*, jež se vrátil potápějící se lodi na pomoc, byl odmítnut dávkou granátů z tureckého pobřeží. Jen se stěm jej nestihl osud *Bouvetu* a loď se s obrovským poškozením trupu dokázala dostat na mělninyeckého ostrova Tenedos. Tím ovšem námořní tragédie zdaleka nekončila. Na palubě bitevního křižníku *Inflexible* propukl požár. Ihned potom, co jej posádka dokázala dostat pod kontrolu, narazila loď opět na minu. Po vzoru poškozené lodi *Gaulois* křižník doplul k ostrovu Tenedos. Loď *Irresistible* byla zasafena dokonce dvakrát, při druhé zásah se jí stal osudným. Dlouhá elba z tureckého pobřeží zabránila lodi *Ocean* přispchat na pomoc, a tak *Irresistible* klesla ke dnu u asijského pobřeží.

Neokamotflké ztráty ochromily De Robeckovu víru v úspěch a donutily jej ukončit celou akci. Při ústupu zpět k ostrovu Tenedos najela na minu jeť lo *Ocean*

¹¹⁵ Podle svědectví se admirál ocitl na prahu nervového zhroucení. Viz BRUCE, A. a COGER, W., c. d., s. 69.

¹¹⁶ BOHUCKÝ, L., *Gallipoli 1915*, in: Historický obzor 10, 1999, . 11-12, s. 257.

¹¹⁷ GILBERT, M., c. d., s. 292.

¹¹⁸ Druhou skupinu tvořily lodě *Gaulois*, *Charlemagne*, *Bouvet* a *Suffren*. Těto skupinu tvořily lodě *Ocean*, *Albion*, *Irresistible*, *Venegeance*.

¹¹⁹ Na lodi zahynula téměř celá posádka a přibližně 660 mužů. Viz BRUCE, A. a COGER, W., c. d., s. 51.

ino Egejského moře. Neúspěšný námořní útok proti
tím debaklem, díky němuž zmizel optimismus všech
přítomných admirálů. Britská admirála se přes tyto skličující zprávy nevzdávala
svých nadějí.¹²⁰ Dne 19. března se vyslovila pro pokračování v námořních operacích.
Na cestě se jí nacházely posily v podobě tří britských a jedné francouzské lodi a
také řada menších podpůrných plavidel.¹²¹ Admirál De Robeck se ovšem 22. března
rozhodl nepokračovat v této námořní ofenzivě a vykatapultovat invazních
pozemních jednotek. Řídící skupina admirality se nakonec přiklonila k admirálovu
úsudku a oponující Churchill, který stále ještě horečně přesvědčoval De Robecka o
nutnosti vytrvání, musel jejich rozhodnutí akceptovat.¹²² Celý námořní podnik trval
od 19. února do kritického 18. března a stál Dohodu o sestavení bitevních lodí.¹²³

3. 3. Rozhodnutí o spolupráci pozemních vojsk

První námořní lord, John Fisher, protestoval od počátku proti vyslání této
námořní expedice. Znamenitě pochyboval o účinnosti lodních děl proti pevnostem bez
podpory invazního vojska. Již 25. ledna nabízel svou rezignaci ministerskému
předsedovi Herbertu Asquithovi, který jej spolu s lordem Kitchenerem přesvědčil
o setrvání v úřadu. Schválením námořní operace pochybnosti neustaly a pro vyslání
vylovačského vojska se začali vyslovovat i Churchillovi poradci. Lord Kitchener
tvrdohlavě odmítal uvolnit vojsko zaměřené v bojích na západní frontě. Na
neoficiálním setkání válečné rady 16. února se diskutovalo především o 29. divizi,
jež byla původně určena pro Francii a vylodění u Solun.¹²⁴ Především ujednání
schválilo uvolnit divizi pro případ nutného vylodění na poloostrov Gallipoli.
Zároveň se počítalo s účástí australských a novozélandských jednotek (ANZAC)

---

¹²⁰ Winston Churchill i John Fisher počítali s mnohem většími ztrátami, které budou nutné k proplutí Dardanelami. Viz GILBERT, M., c. d., s. 293.

¹²¹ Konkrétně lodi *Implacable*, *London*, *Prince of Wales* a francouzská loď *Henri IV*.

¹²² CHARMLEY, J., *Churchill: The End of Glory*, London 1993, s. 124-125.

¹²³ Lodi *Bouvet*, *Irresistible* a *Ocean* byly potopeny a *Inflexible*, *Gaulois* a *Suffer* vyřazeny z provozu.

¹²⁴ Spolu s operací Gallipoli bylo plánováno vylodění u Solun. V polovině února se válečná rada dověděla, že císařský král Konstantin není zatím ochoten povolit příchod vojáků přes egejskou přehradu. 29. divize tak mohla být uvolněna pro jiný úkol. CHURCHILL, W. S., *Světová krise 1911-1918. Kniha II. 1915*, c. d., s. 110.

Tři dny poté ministr pro válku stáhl svůj souhlas, neboť v útlačcích ruské armády ve Východním Prusku. Hrozila tedy možnost, že Němci pošlů své armády na západ. Prohlásil, že nemůže učinit žádné definitivní rozhodnutí o umístění 29. divize, dokud se situace na východní frontě nevyjasní. Poté vyslal generálporučík Birdwooda, aby osobně obhlédl situaci přímo u Dardanel. Jeho názor, zasláný telegraficky 23. února, nevyjadřoval důvěru v úspěšnost samostatné námořní akce. O několik dní později jí již sám Churchill podporovaný Lloydem Georgem začal usilovat o spolupráci armády na operaci.¹²⁶ Úspěšná námořní expedice by totiž vyfladovala vojsko k udržení dobytého území. Převládající obavy ovšem uklidnily zprávy z následujících dnů. Rusko oznámilo, že pokud se britsko-francouzské námořní eskadry podaří prolomit Dardanely, budou připraveni vyslat téměř 50 tisíc mužů k dobytí Konstantinopole. Na počátku března se připojila řecká vláda, která vyslovila ochotu účastnit se s armádou přibližně 60 tisíc mužů. Nadějně vyhlídky poněkud zkomplikoval postoj Ruska, jež vetovalo účast řeckých jednotek. Rusko si činilo značné nároky na získání Konstantinopole a Úřad a nehodlalo dopustit jeho obsazení řeckými vojsky. Válková rada si jež na počátku března nepřipouštěla neúspěchy na moři a zabývala se tedy otázkou politických důsledků pádu Konstantinopole. Dohoda v březnu 1915 potvrdila Rusku nárok na získání obsazené Konstantinopole a Úřad za předpokladu vítězné války.¹²⁷ Dne 10. března, právě ve chvíli, kdy se loďstvo admirála Cardena dostalo do úzkých, oznámil lord Kitchener souhlas s vysláním pozemního vojska na Gallipoli a uvolnil 29. divizi o 18 tisících mužích.¹²⁸ Dále měly být k dispozici jednotky ANZACU o síle 34 tisíc vojáků, námořní divize s 11 tisíci a francouzská divize s 18 tisíci muži. Velitelem pozemních jednotek pro operaci Dardanely se 12. března stal generál Ian S. M. Hamilton,¹²⁹ velmi dobrý přítel Winstona Churchilla. Vojenské jednotky se vydaly na cestu k ostrovu Lemnos ve dnech 16. až 23. března.

¹²⁵ ANZAC – australské a novozélandské jednotky složené ze dvou divizí. Vytvořeny v roce 1914 z dobrovolníků. ERICKSON, J. E., *Strength against Weakness: Ottoman Military Effectiveness at Gallipoli, 1915*, in: *The Journal of Military History*, Vol. 65, No. 4, 2001, s. 1003.

¹²⁶ PONTING, C., c. d., s. 161.

¹²⁷ SAIT, E. M., *Record of Political Events*, in: *Political Science Quarterly*, Vol. 30, No. 4, 1915, s. 701-736.

¹²⁸ ARTHUR, G., *Life of Lord Kitchener*, New York 2007, s. 121.

¹²⁹ Sir Ian S. M. Hamilton (1853-1947) voják z povolání, bojoval v Búrských válkách. Roku 1910 jmenován vrchním velitelem ve Středomoří. Po nezdaru operace Gallipoli již nikdy nezastával vyšší velitelské funkce.

poloostrov Gallipoli

invazi se nevyhnuly komplikace. Lodí přepravující vojsko pro výsadek zamířily k ostrovu Lemnos, kde se vojáci měli vylodit a vyložit zásoby a výzbroj potřebnou pro akci. Právě zde se projevilo totální selhání organizace. Vojenský materiál byl uložěn na transportních lodích naprosto chaotickým způsobem. Dále se nacházela na jiném transportním plavidle neřada munice, dopravní prostředky jinde neřada ské zábrany, ani granáty a rožněky nebyly uloženy na stejné lodi. Z důvodu nedostatečné kapacity výkladového prostoru ostrova Lemnos došlo ke změně plánu. Transportní lodě odpluly do Alexandrie, kde muselo být celé vojsko reorganizováno.¹³⁰ Až když tedy vojenské jednotky dosáhly blízkosti Dardanelů již 18. března, nemohly se zúčastnit bojů a podpořit námořní akci. Rozhodnutí admirála De Robecka o pozastavení námořních operací a přechod do reorganizace vojska odložilo veškerou bojovou aktivitu o celý měsíc.

Turecká obrana tak dostala čas na opravu zničených pevností a nové rozmístění obranných pozic. Přehodnocení námořních útoků pochopilo turecké velení jako přípravu na pozemní invazi a Enver Paša začal rychle jednat. Do čela 5. armády určené pro Gallipoli jmenoval 24. března Limana von Sandersa, který začal organizovat tureckou přípravu na spojenecké vylodění. Na obou březích Marmarského moře se rozvinula linie zákopů vyhovujících geografické podmínky, ve které se k obraně poloostrova nashromáždily čtyři divize na evropském břehu a dvě divize na asijském břehu. Princip rozmístění spočíval v mobilitě jednotek, které dokázaly reagovat na pohyb spojeneckých lodí.¹³¹

3. 4. 1. Hamilton v plánu invaze

Generál Ian Hamilton zavrhnul projekt velitele francouzského expedičního sboru a koncipoval vlastní plán vylodění.¹³² Útok měl být směřován od jižního cípu celého poloostrova a postupovat směrem na sever. Při samotném vylodění se

¹³⁰ HAYTHORNTHWAITE, P. J., c. d., s. 37.

¹³¹ TRAVERS, T., *Liman von Sanders, the Capture of Lieutenant Palmer, and Ottoman Anticipation of the Allied Landings at Gallipoli on 25 April 1915*, in: *The Journal of Military History*, Vol. 65, No. 4, 2001, s. 967.

¹³² Plán A. d'Amade na vylodění v Erdemitské zátocce a ve Smyrnu, odtud měl být veden útok asijskou částí Turecka přes Balıkesir, Bursu, Izmit, ke Konstantinopoli. Srv. HYNEK, V., KLUČÍK, P., ŠOUŘIL, E., c. d., s. 254.

stí poloostrova Gallipoli se nacházela hlavní síla obrany, drátěnými zátarasy a kulometnými hnízdy. Při pokrovení směrem na sever musely jednotky překonat velice nepříznivý terén, na který nebyly připraveny.

Generál naplánoval šest výlobovacích míst na poloostrov Gallipoli a jeden klamný útok na asijském břehu u Kumkale. Hlavní výsadky označil písmeny S, V, W, X, Y, Z.¹³³ Ložstvo rozdělil také do šesti skupin, které měly nepřítržitou palbou podporovat jednotlivé výlobovací akce.¹³⁴

Nezástná kapitola britských dějin začala 25. dubna 1915, kdy po asi konečně umožnilo zahájení operace. Invazní armáda se sestávala z pěti divizí o síle přibližně 75 tisíc mužů, kdežto Liman von Sanders měl k dispozici přes 80 tisíc obránců.¹³⁵ Kolem čtvrté hodiny ráno začal klamný útok na pevnost Kumkale vedený francouzskou jednotkou, kterou podporovalo ostřelování tureckých pozic skupinou francouzských lodí. Přes silný odpor obránců se podařilo opevnění u městečka Kumkale dobýt ještě před polednem. Výsadek na pláň Y nenarazil na výrazný odpor, nebo nebyl Turky předvídan. Jednotky určené pro vylodění na pláň V již takové štěstí neměly. Transportní lodě vysadily vojáky v úseku, kde se pod vodou ukrývaly ostatní dráty. První vlna výsadku uvázla ve skrytých nástrahách a byla téměř kompletně zlikvidována tureckou kulometnou palbou. I druhou vlnu výsadku zdecimovala křížová palba při snaze vylodit se na břeh z plavidla *River Clyde*.¹³⁶ Kompletní vylodění s velkými ztrátami se podařilo až po osmé hodině večer. Teprve druhý den byla dobytá pevnost Seddülbahir. Výsadky na pláňích X, V a W probíhaly úspěšně, ovšem bez možnosti postupovat dále k výšině Acibaba. Vylodění ANZACU na pláň Z začalo nad ránem, nebo se podařilo Turky překvapit. Po rychlém přesunu turecké 19. divize musel generál Birdwood, velící australsko-novozélandským vojenským sborům,¹³⁷ čelit silným protiútokům vedeným Mustafou

¹³³ Výsadek S byl určen pro vylodění v zátocě Morto, pláň výsadku V u pevnosti Seddülbahir, pláň výsadku W u mysu Helles, X u mysu Tekkeburn, Y na úpatí Acibabi a 29. divize, pláň výsadku Z u mysu Gabatepe a ANZAC. Srv. HAYTHORNTHWAITE, P. J., c. d., s. 37-47.

¹³⁴ K rozdělení námořního svazu podrobněji srv. HRBEK, J., *Velká válka na moři, rok 1915*, c. d., s. 52.

¹³⁵ LIDDELL HART, B. H., *Historie první světové války*, Brno 2001, s. 181.

¹³⁶ Tamtéž, s. 184.

¹³⁷ WESTER-WEMYSS, G. C. B., *The Navy in the Dardanelles Campaign*, London, s. 27.

ZACU se dostalo významné podpory v podobě mohutné
zaběh, což jim nakonec umožnilo se na pláři udržet.

V následujících dnech zachvátily poloostrov Gallipoli prudké boje. Dalším cílem spojeneckých jednotek po vylodění se stalo dobytí kóty 216 na výšině Acibaba a obsazení města Krithia. První krvavá bitva o Krithii k ní emu nevedla.¹³⁹ V bojích několika následujících dnů nedosáhla armáda generála Iana Hamiltona výrazných výsledků a invazní akce se proměnila v pozíční boje.

V době, kdy situace na poloostrově připomínala změnou kopii zákopové války na západní frontě, zasáhly do boje ponorky. Ve vodách Úřiny se objevila německá ponorka U 21, které se podařilo poslat ke dnu hned dvě britské bitevní lodi *Triumph* a *Majestic*. Ztráta těchto dvou lodí přiměla admirála De Robecka stáhnout v tichu lodí k německým ostrovům.¹⁴⁰

3. 4. 2. Nová vláda a vylodění v zátocě Suvla

Již v první polovině května se ukázalo, že pokus o dobytí poloostrova Gallipoli se nezdařil. Zoufalý generál Ian Hamilton musel požádat o posily o síle čtyř divízií. V této chvíli se již rozhořel spor mezi prvním lordem admirality a prvním námořním lordem. Winston Churchill a John Fisher tvořili na počátku války skvěle sehanou dvojici.¹⁴¹ Jejich názory se ovšem velice brzy začaly rozcházet. Konflikt dvou energických osobností vyústil v definitivní rezignaci Johna Fishera na post prvního námořního lorda 15. května 1915. Neúspěchy ve vedení války, nepovedené vylodění na poloostrov Gallipoli a neustávající spory v admiraltě vyvolaly krizi ve vládě. Ve snaze ustát nastalou situaci navrhl ministerský předseda Herbert Asquith vytvoření koaliční vlády. V nově sestavené vládě již nefigurovalo jméno Winstona Churchilla,

¹³⁸ Mustafa Kemal Paša (Atatürk) o Viz WANNER, J., *Krvavý zrod moderního Turecka: Ankara mezi Londýnem a Moskvou*, Praha 2009; NUR BILGE, C., *Atatürk's legacy: a worldview in historical context*, Praha 2008.

¹³⁹ Proběhly celkem tři bitvy o Krithii o 28. dubna, 6.-8. května, 4. června. Podrobněji srv. HAYTHORNTHWAITÉ, P. J., c. d., s. 52-64.

¹⁴⁰ BOHUCKÝ, L., c. d., s. 260.

¹⁴¹ RICHTER, O. H., c. d., s. 173-176.

kritiky konzervativců. Herbert Asquith si podržel úad
ela admirality se postavil Arthur Balfour.¹⁴²

Koali ní vláda vytvořila výbor pro Dardanely, který postupně evzal funkce vále né rady. Nový kabinet schválil pokračování boj na poloostrov a datum nové ofenzivy stanovil na 6. srpna 1915. Srpnový pokus o prolom p edstavoval asi nejtragi t jí období celé neúsp –né operace. Generál Hamilton došel k názoru, že frontální útoky z jihu nejsou efektivní. Nový plán, který měl od íznout tureckou ústupovou cestu, tedy p edpokládal vylod ní sil ANZACU a britského IX. sboru z boku na n kolika místech u zátoky Suvla. Po vylod ní byl úsp ch celé akce závislý na okamžitém pochodu do vnitrozemí, kde se jednotky měly pokusit obsadit kopce tvořící p lkruh přímo u zátoky. Oddíly ANZACU a IX. sboru se poté měly sjednotit a zaúto it na Sari Bair.

Samotné vylod ní prob hlo prakticky bez v t–ího odporu. Velitel IX. sboru generálporučík Frederick W. Stopford se rozhodl v rozporu s p vodním rozvržením akce zstat na vylodovacích pláfi,¹⁴³ zatímco oddíly ANZACU marn ekaly na pomoc. Vylod ní v zátoce Suvla se tak začadilo mezi jifi po etnou sbírku neúsp ch britské generality.

Opakované neúsp chy a t říké ztráty donutily britské velení k p ehodnocení situace. V listopadu 1915 do-la vláda k rozhodnutí evakuovat poloostrov Gallipoli. Poprvé během celého tažení p edvedli velitelé bezchybnou, precizní organizovanou akci, a tak se alespo ústup z poloostrova obešel beze ztrát.¹⁴⁴

¹⁴² FRASER, P., *British War Policy and the Crisis of Liberalism in May 1915*, in: *The Journal of Modern History*, Vol. 54, No. 1, 1982, s. 1-26.

¹⁴³ Údajn proto, že jej bolela noha. Viz NORTH, J., *Gallipoli, The Fading Vision*, London 1936.

¹⁴⁴ LIDDELL HART, H. B. *Churchill Revised, A critical Assesment*, New York 1969, s. 193.

Dopad operace Gallipoli

4. 1. D sledky operace Dardanely

Neúspěch obojživelné operace u Dardanel znamená pro Dohodu veliké ztráty na životech, ztráty vojenského i politického významu a v neposlední řadě také vnitřní krizi ve vládě. Na gallipolském bojišti našla smrt mnoho dohodových vojáků i tureckých obránců. Z přibližně 500 tisíc zúčastněných spojeneckých vojáků ztratila Dohoda obrovský počet mužů, konkrétní čísla uváděná v literatuře jsou ovšem často rozdílná. Odlišnost je dána tím, že některé zdroje pod slovem ztráty zahrnují nejen padlé, ale i zraněné a nemocné. Při porovnání dostupné literatury se počet spojeneckých ztrát pohybuje okolo 150 tisíc mrtvých a nezvratných britských, australsko-novozélandských i francouzských vojáků.¹⁴⁵ K tomu je ovšem nutné přičíst i dalších 50 až 90 tisíc nemocných a zraněných.¹⁴⁶ Namohla stála neúspěšná operace Dohodu celkem šest dohodových lodí a sedm ponorek. Obrany tureckých pevností u Dardanel se zúčastnilo přibližně 300 tisíc Turků, z nichž v zákopech zemřelo až 180 tisíc.¹⁴⁷ Při námořních operacích zasáhly spojenecké ponorky sedm tureckých válečných lodí.¹⁴⁸

4. 2. Vnitřní politika

Debakl takto rozsáhlého významu nemohl zůstat bez následků na britskou vnitřní politiku a vynutil si personální změny v admiraltě. Za hlavního strážce myšlenky na prolomení Dardanel byl považován Winston Churchill, který přičinil své místo v čele admirality ještě před ukončením pozemních operací. Po vytvoření květnové koaliční vlády Herberta Asquitha ztratil post prvního lorda admirality. Členem kabinetu se stal pouze jako kancléř lancasterského vévodství, což pro něj

---

¹⁴⁵ Konkrétně se uvádí 119 tisíc z britských a australsko-novozélandských jednotek a 26 tisíc francouzských mužů. Srv. HYNEK, V., KLUBÍNA, P., TROUČIL, E., c. d., s. 264; také PUGSLEY, CH., *Gallipoli, The New Zealand Story*, London 2008.

¹⁴⁶ Proto je v literatuře možné najít téměř 50% ztráty Dohody například: HAYTHORNTWAITE, P. J., c. d., s. 90.

¹⁴⁷ BOHUCKÝ, L., c. d., s. 265.

¹⁴⁸ HYNEK, V., KLUBÍNA, P., TROUČIL, E., c. d., s. 264.

1. Navíc zde neml tím fládný reálný vliv.¹⁴⁹ P esto se
vále ovlivovat probíhající akce na Gallipoli. Neúspěch
celé operace a rozhodnutí o jejím ukončení zarmoutilo Churchilla natolik, že se
v listopadu roku 1915 vzdal svého úřadu a odešel na válečné pole do Flander.
Winston Churchill vyložil zážitky z první světové války ve svých pamětech o *The
World Crisis*.¹⁵⁰

Ani bývalý první námořní lord si při vytvoření nové vlády nepolepšil. John
Fisher se svou rezignací velice zdiskreditoval. V květnu roku 1915 se je-
diskutovalo o jeho návratu k admirálosti, ovšem svým chováním si cestu zpět navždy
uzavřel. Během jednání o jeho návratu do úřadu, si začal klást nepřijatelné podmínky
a požadoval téměř neomezené pravomoci. V úřadu ho nahradil admirál Henry B.
Jackson. Vysloužilý admirál Fisher nakonec své vzpomínky na Dardanely vydal již
v roce 1919 ve svých memoárech o *Memories*.¹⁵¹

Akoli si lord Kitchener své místo veleministerstva pro válku udržel, jeho
pravomoci byly okleštěné. Část jeho zodpovědnosti přebíral David Lloyd George,
ministr pro válečné zásobování, otázky strategie byly přeneseny na generála
William Robertsona. Lord Kitchener tak zůstal zodpovědný pouze za nábor a
vojenské síly. V této funkci jej brzy nahradil Lloyd George, budoucí ministerský
předseda nové vlády v roce 1916.

Důsledky nepovedené invaze dopadly i na hlavy velitelů celé akce. Admirál
Sackville Carden již po svém neúspěšném vedení námořní expedice nezastával žádné
významné funkce a v roce 1917 odešel na odpočinek.¹⁵² Operace Gallipoli
znamenal konec kariéry i pro generála Iana Hamiltona, který se po roce 1915 vzdal
veškeré vojenské aktivity.¹⁵³ Pouze admirálu Johnu De Robeckovi, který
v následujících letech ještě přispěl v námořnictvu, se podařilo celé fiasko ustát.

Zarputilá turecká obrana vynesla na vrchol Mustafu Kemala. Právě
v zákopech na Gallipoli vznikla legenda o zrodu tureckého národního hrdiny, který
se stal později symbolem národního odporu vůči monarchii v osmanské říši. Mustafa

¹⁴⁹ RICHTER, O. H., c. d. s. 182.

¹⁵⁰ V českém překladu od J. V. Haunera: CHURCHILL, W. S., *Světová krise 1911-1918*, c. d.

¹⁵¹ FISHER, J., *Memories*, London, New York, Toronto 1919.

¹⁵² Zemřel roku 1930.

¹⁵³ Zemřel až v roce 1947. V roce 1920 vydal své paměti: HAMILTON, M. I., *Gallipoli
Diary*, London 1920.

ch operací vypracoval z plukovníka 19. divize na velitele Obrana poloostrova nastartovala jeho vzestup a v následujících bojích se stal velitelem XVI. sboru na kavkazské frontě. Na sklonku války se postavil do čela rezistence vůči sultánovi a stal se prezidentem nové turecké republiky.¹⁵⁴

Úspěšné vedení obranných operací vyneslo uznání Limanu von Sandersovi, veliteli 5. turecké armády. Po ukončení mise na Gallipoli byl odeslán jako velitel tureckých vojenských sil na palestinskou frontu. Jeho závatný vzestup zastavilo přímé, po něm byl Brity uzavřen. Poslední roky života strávil v Německu, kde se v nově psaných svých pamětech o zkušenostech v Turecku.¹⁵⁵

4. 3. Důsledky neúspěchu na poli diplomatickém

Spojenecké fiasko u Dardanelů mělo své nedorozumitelné důsledky pro další vývoj války. Britské velení schválilo riskantní námořní operaci s vidinou nesmírných výhod a získáním úspěchu. Ani nezdárist námořní expedice neodradil válečnou radu a nezabránil jí ve vyslání mnoha tisíc spojeneckých vojáků do zákopů na poloostrov Gallipoli. Cílem celé kampaně se stalo zničení hroící se Osmanské říše, pro níž vstup do první světové války znamenal počátek vlastního konce.

Hlavní úkol invazního vojska a britsko-francouzské námořní eskadry představovalo dobytí Konstantinopole, o němž snilo již mnoho dobyvatelů. Ovládnutí hlavního města znamenalo klíč k jedinému zdroji vojenské munice osmanské armády a Turecko tak mělo být definitivně vyřazeno z válečných operací.¹⁵⁶ Prolomení Dardanelů by obnovilo dodávky přesnice a lodní dopravu do Ruska přes černé moře. Právě touto cestou mohlo dojít ke spojení s ruskou armádou a její posílení na východní frontě.¹⁵⁷ Britská admirálie se nechala unést představou o demonstraci vlastní síly na vlnách Dunaje, po kterém by se mohlo královské námořnictvo dostat až do srdce Evropy. Pád Konstantinopole by bezpochyby přinesl početné výhody,

¹⁵⁴ WANNER, J., *Zrod moderního Turecka: Ankara mezi Londýnem a Moskvou*, Praha 2009.

¹⁵⁵ LIMAN VON SANDERS, O. K., *Five Years in Turkey*, Annapolis 1927. Jeho paměti se dočkaly nového vydání v roce 2000: LIMAN VON SANDERS, O. K., *Five Years in Turkey*, Nashville 2000.

¹⁵⁶ BOHUCKÝ, L., *Gallipoli 1915*, c. d., s. 256.

¹⁵⁷ GLENNY, M., *Balkán 1804-1999*, Praha 2003, s. 258.

ace m l nesmírné následky. P edevším m l vliv na
neutrálních stát na Balkán ó ecka, Bulharska a
Rumunská.¹⁵⁸

Balkán byl od počátku 20. století d jí-t m vále ných konflikt a neutuchajících svár . Dv balkánské války¹⁵⁹ po sob zanechaly nevy e-ené spory a k ivdy, které se výrazn promítly na rozhodnutí jednotlivých stát p i vstupu do sv tové války. Balkánské státy se od počátku konfliktu drfely v pozadí a zvařovaly výhody vstupu do války na obou stranách. Ne ídily se sympatiemi k n které z mocností, ale svými vlastními regionálními zájmy.¹⁶⁰ Hlavním cílem stát na Balkán bylo zvolení vít zné strany a uplatn ní územních nárok v i svým soused m. Centrální mocnosti i státy Dohody vyvíjely veliký nátlak na balkánské státy, které mohly poskytnout p ípadnému spojenci afl 1,5 milionu voják .¹⁶¹ Hlavní hrozbu pro Dohodové mocnosti p edstavovaly pron mecké sympatie Bulharska, které na začátku války vyhlásilo neutralitu. Pro bulharského cara Ferdinanda znamenal sv tový konflikt p íležitost k revizi výsledk druhé balkánské války. Spojení s jednou i druhou ze soupe ících stran p íná-elo své výhody i nevýhody. Dohoda nabízela Bulharsku ást srbské Makedonie a ást turecké Thrákie. Ferdinand ov-ém pořádoval celou Makedonii, Dobrudflu a v t-í ást Thrákie. Jeho cíl p edstavovalo poko ení Srbska. Tyto nároky byly v rozporu s tím, že Dohoda vstoupila do války, a ufl p ímo i nep ímo, kv li svému spojenci Srbsku. Bulharsko tedy zvolilo metodu vy kávání. Ke kone nému rozhodnutí pohnula cara Ferdinanda práv neúsp -ná invaze na Gallipoli. Na podzim roku 1915 se Dohoda nacházela ve velice nevýhodné situaci a hrozilo, že ztratí kontrolu na boji-tích. Dne 11. íjna, v dob kdy se zdálo, že spojenci šproffvají u Dardanel jednu z nejhor-ích krizí dosavadního pr b hu války,¹⁶² vstoupilo Bulharsko do války na stran Centrálních

¹⁵⁸ STARRIANOS, L. S., *The Balkans since 1453*, New York 2000, s. 560.

¹⁵⁹ Cílem první balkánské války bylo získat území na úkor oslabené Osmanské í-e. Neshody uvnit balkánského svazu stát vedly ke druhé balkánské válce. Výsledkem byly územní zm ny: ást Makedonie získalo ecko, druhou ást Srbsko, Bulharsko ztrácí Dobrudflu a Thrákii atd. Hlavním problémem do budoucna se tedy staly bulharské ztráty a snaha o revizi.

¹⁶⁰ GLENNY, M., c. d., s. 250.

¹⁶¹ Tamtéř s. 257.

¹⁶² WANER, P., *První sv tová válka*, c. d., s. 73.

spojených sil Bulharska, Německa a Rakouska-Uherska
a, emuflprávk Dohoda cht la zabránit.¹⁶⁴

Další stát, na něj měla operace Gallipoli zapůsobit a jenfl se m l p idat na stranu Dohody v p ípad úsp chu, p edstavovalo Rumunsko. Král Ferdinand snil o vytvo ení šVelkého Rumunska, jehož sou ást m la tvo it Transylvánie a východní Moldavsko.¹⁶⁵ Po uzav ení Dardanel se Rumunsko ocitlo v obležení stát podporujících Německo. Gallipolský debakl p im l mladí kého Ferdinanda je-t vy kávat. Spojenci zde museli zahájit mimo ádnou prodohodovou kampa , která slavila úsp ch afl v následujícím roce. Brusilovova ofenziva dodala rumunské vlád odvahu a nad ji na získání Transylvánie, která znamenala pro Rumuny více neff Besarábie. Dne 27. srpna 1916 vyhlásilo Rumunsko válku Rakousko-Uhersku.¹⁶⁶

Rumunský vstup do války inicioval ecké vyjednávání se Spojenci. ecko se ocitlo v bezprost edním ohrožení kv li bulharskému vstupu do války. O spojení s eckem Dohoda usilovala ufl p i Gallipolské operaci. ecký král Konstantin, –vagr n meckého císa e,¹⁶⁷ sympatizoval s Německem, p esto v prvním roce války odmítl fládost Viléma II. o p ípojení k n mecké armád , a b hem následujících let se snažil udržet neutralitu. ecko neodpov d lo ani na srbskou fládost o pomoc p i napadení Bulharskem.¹⁶⁸ Ministerský p edseda Elefterios Venizelos stál v í králi v opozici a prosazoval spojení s Dohodou. Blesková poráfka Rumunská potvrdila ecké obavy z opu-t ní neutrality. Vojenskou pomoc ecka si Dohoda nakonec musela vynutit bloádou a silným nátlakem na odchod krále Konstantina.¹⁶⁹

Dardanelská operace tak nesplnila sv j cíl p im t ecko, Rumunsko a Bulharsko vstoupit co nejd íve do války na stran dohodových mocností. K jejich p esv d ení musela Dohoda vyvinout více úsilí. To, fl Bulharsko vstoupilo do války na stran nep átel, ohrozilo pozice Dohody a nepochybn ovlivnilo rozhodování ecka a Rumunská. P es v–echny neúsp chy se nesmí zapomenout na to, fl boje na

¹⁶³ HUPCHICK, D. P., *The Balkans, from Constantinople to Communism*, s. 322.

¹⁶⁴ Viz Tamtéff: s. 560-564.

¹⁶⁵ Transylvánie je území se smí–enou rumunsko-ma arskou populací pat ila Rakousko-Uhersku, Východní Moldávie se ásto ozna uje jménem Besarábie a pat ila Rusku.

¹⁶⁶ HITCHINS, K., *Rumania 1866-1947*, Oxford 1994, s. 262.

¹⁶⁷ Jeho manželkou byla Vilémova sestra princezna Sofie.

¹⁶⁸ ecko uzav elo se Srbskem spojeneckou dohodu v kv tnu 1913, ob strany se zavázaly k pomoci v p ípad napadení t etí zemí. Viz STARRIANOS, L. S., c. d., s. 562.

¹⁶⁹ DEVERE-SUMMERS, A., *Válka a evropské královské rody*, Brno 1998, s. 57-68.

n kolik m síc velkou ást turecké armády, která tak
oji-ti Evropy, kup íkladu na východní front . Pozitivním
dopadem pro Turecko bylo posílení sebev domí a víry ve schopnosti vlastní obrany.

4. 4. D sledky na poli vále ném

Operace Dardanely byla schválena p vodn jako námo ní pokus o pr lom Dardanel. Snaha o systematickou likvidaci pevnostní síť se nezda ila, a tak do-lo k p ehodnocení akce, která se stala obojffivelnou, vojenskou, vylo ovací operací. Velitelé pozemního vojska a námo nictva od po átku projevovali neschopnost spolupracovat a koordinovat své povely. Námo nictvo ani britské vojsko nem ly zku-enosti s akcí v podobném rozsahu. Hlavní d vod celé katastrofy p edstavovala nedostate ná materiální vybavenost a nep ipravenost na rozsáhlé vylod ní. Po tomto debaklu se britské vojenské vedení muselo nutn zamyslet nad tím, jak lze podobným katastrofám p edejít v budoucích válkách. š*Cenné a draze zaplacené zku-enosti z vylod ní se nutn musely promítnout do koncepcí výsadkových operací* õ¹⁷⁰ Díky zku-enostem z Gallipoli p i vylo ování voják z provizorních transportních plavidel za alo britské námo nictvo vyvíjet a stav t speciální výsadkové lod ur ené p esn pro tyto ú ely. Královské námo nictvo tak mohlo v dob Druhé sv tové války poskytnout výsadkové lod pro spojenecké vylod ní v Normandii (*Operace Overlord*).¹⁷¹

Neschopnost proplout Dardanelami a neefektivnost ost elování dardanelského opevn ní se siln podepsala na v hlasu britského námo nictva. š*Hor-í neffztráta lodí v-ak byla pro Královské námo nictvo ztráta prestife, která hluboce ranila jeho pýchu.*õ¹⁷²

Nemén d leffitý je dopad vále ných záffitk na jednotlivce. Individualita lov ka v dob války se ztrácí stejn jako cena jednoho lidského ffivota. Vále né hr zy a neschopnost vyrovnat se s beznad jí a zku-enostmi se nesmazateln podepsala i na veteránech z operace Dardanely. Invaze za ínala nejistým vylod ním voják na b ehy gallipolského poloostrova. První vlny výsadk bez potíffí

¹⁷⁰ BOHUCKÝ, L., *Gallipoli 1915*, c. d., s. 265.

¹⁷¹ P esto ani tato invaze se neobe-la bez vylo ovacích komplikací. HALL, T., *D-Day, Operace Overlord*, Praha 1993.

¹⁷² HRBEK, J., *Velká válka na mo i 2. díl, rok 1915*, c. d., s. 73.

ch kulometných hnízd. Vojáci, kteří p efili krupobití
e zakopat. Jejich v-ední fivot v zákopech neposkytoval
prostor ani pro oby ejné lidské pot eby. Invazní jednotky suflovalo nesmírné vedro a
hmyz. V listopadu postihlo zase vojáky hluboké ochlazení. š*Vzpomínám si na
nesnesitelné horko a mouchy, pozd ji potom na mráz a sníh.*¹⁷³ Jejich spánek
zt floval nedostatek prostoru a pocit neustálého ohrofení. š*Museli jsme se kv li
ost elova m schovávat celý den. Dva mufli, kte í se odplíflili dol pro vodu, byli
zast elení voda nám pomalu docházela.*¹⁷⁴ Voják m se nedostávala ani
odpovídající léka ská pé e. š*l jsem za plukovníkem a sd lil mu, fe jsem bez zub
jifl n kolik týdn a nemohu jíst su-enkyí Kdyfl jsem se dnes nahlásil plukovníkovi,
informoval m , fe momentáln není mofné nechat mi nasadit nové zuby, stejn zde
nebyl fládný zuba . í Zeptal jsem se, jestli bych mohl být odeslán do Alexandrie pro
nové zuby, on mi odpov d l, Ne ... musí-po kat je-t týden nebo dva í*¹⁷⁵ Záflitky
z boje se podepsaly na psychice voják , která si nedokázala poradit s obrazy, které se
jim naskýtali. N kte í zde ztratili rozum. š*M l jsem -est v z , ty i z nich byli
blázníí Jeden p ípad byl velice flalostný ... Byl to vysoký statný Skot, aleí choval se
jako malé dít . Dokázal sed t ty i hodiny na písku úpln nahý a hrát si malými
kamínky, ale nedokázali jsme ho donutit dotknout se jídla.*¹⁷⁶ Vojáci, kte í pro-li
boji-t m na Gallipoli, byli navfldy poznamenáni svým záflitkem.

4. 5. Odkaz Gallipoli v dne-ním sv t

Vzpomínka na boje u dardanelského opevn ní dnes jifl v Evrop tém
zapadla. Zem , ve kterých pov domí krvavé bitvy stále fije, jsou Nový Zéland,
Austrálie a Turecko. Jedním z nejd leflit j-ích státních svátk Austrálie a Nového
Zélandu je tzv. Den ANZACU (*ANZAC Day*), který 25. dubna slaví ob zem
dodnes.¹⁷⁷ Dvacátý pátý duben p edstavuje den vylod ní australsko-novozélandských
jednotek na pláfi poloostrova Gallipoli, kde se st etly se silným odporem obránc
vedených Mustafou Kemalem. B hem osmim sí ních boj na-lo svou smrt

¹⁷³ ATLEE, C. R., *As It Happend*, New York 1954, s. 61.

¹⁷⁴ CHAMBERLIN, J., *Shrapnel and Semaphore*, London 2008, s. 21.

¹⁷⁵ Tamtéfl s. 33-34.

¹⁷⁶ Tamtéfl s. 35.

¹⁷⁷ HOFFENBERG, H. B., *Landscape, Memory and the Australian War Experience, 1915-18*, in: *Journal of Contemporary History*, Vol. 36, No. 1, 2001, s. 114.

o Australan a Novozélan an . Legenda o ANZACU se
národní identity a hrdosti mladých národ . Svátek,
pojmenovaný Den ANZACU, se poprvé slavil již roku 1916, kdy ulicemi Londýna
procházely australské a novozélandské jednotky. Noviny jim daly p ezdívku šrytí i
z Gallipoliů. V roce 1920 byl potom 25. duben ustanoven státním svátkem. Od roku
1922 se s oslavami Dne ANZACU neodmysliteln spojuje Den ervených mák
(*Poppy Day*), který je slaven 24. dubna na Novém Zéland , v Austrálii, Velké
Británii i Kanad . Rudé máky se staly symbolem úcty a vzpomínky. Den ANZACU
dnes p edstavuje p íleřitost uctít i dal-í padlé vojáky b hem první sv tové války.¹⁷⁸

Mnoho vále ných veterán a jejich rodin dodnes vyhledává poloostrov
Gallipoli, aby si p ipomn li památku ztracených voják . Na poloostrov se nacházejí
p ipomínky urputných boj , zbytky zákop a spojenecké hroby¹⁷⁹ a ást tohoto
poloostrova byla prohlá-ena národním historickým parkem.¹⁸⁰ Pro Turecko je
poloostrov symbolem odporu v í spojeneckému vpádu a je mořné jej ozna it za
jeden ze stavebních kamen moderního tureckého národa. Turci si zde p edev-ím
p ipomínají památku zakladatele republiky, kterým byl Mustafa Kemal (Atatürk).¹⁸¹

4. 6. Hodnocení operace Dardanely

Negativní hodnocení celé operace se v literatu e objevuje velmi ásto. Je
mořné posuzovat my-lenku na proplutí Dardanelami nebo její konkrétní realizaci.
V postoji k celému projektu se názory jednotlivých autor li-í. Ve v t-in
dostupných materiál m fme nalézt dv r zné varianty. V prvním p ípad je
strategie plánu posuzována jako výborná, ov-ém konkrétní provedení za tragické. Ve
v t-in knih najdeme obdobné formulace: *ŠZe strategického pohledu byla ov-ém
my-lenka ovládnutí úřin nepochybn dobrá a v p ípad úsp chu mohla p inést
Dohod skute n mnoho výhod. V zásad správný projekt byl v-ak -patn
realizován.*¹⁸² Podobné v ty m fme nalézt nejen u vojenských stratég , ale také u
adových voják . P íkladem mohou být slova Clementa Atleeho: *š Vřdy jsem v il,*

¹⁷⁸ http://www.awm.gov.au/commemoration/anzac/anzac_tradition.asp.

¹⁷⁹ Turecké hroby se zde nacházejí spí-e poskrovnu. Turci se nesnařili poh bít své mrtvé,
jako spojene tí vojáci.

¹⁸⁰ HAYTHORNTHWAITE, P. J., c. d., s. 91.

¹⁸¹ Devatenářtý kv ten, den jeho narozenin, je dodnes tureckým státním svátkem.

¹⁸² HRBEK, J., *Velká válka na mo i 2. díl, rok 1915*, c. d., s. 22.

ávny. Problém tkv l v tom, že nikdy nebyl dostate n
ster-Weymss ve svých pam ětech poznamenal: *šPoliticky
a strategicky byla celá koncepce plánu správná, vina na celé tragédii nem ě být
kladena na jednotlivce, ale na celý systém.*¹⁸⁴

Druhá varianta odsuzuje v-e jako naprosto nerealizovatelný nápad a je-t
hor-í provedení. Kritika je v t-inou sm ována na Churchilla. *šTakto se zrodila
gallipolská tragédie z Churchillovy p ěli-né obrazotvornosti, laické neznalosti
d lost elby a osudné moci, se kterou dovedou mladí nad-enci p esv d it star-í a
pomalej-í mozky.* (C. E. W. Bean)¹⁸⁵

V-ichni auto i se ov-em shodnou na katastrofální realizaci, pro n fl hovo í
mnoho pochybení, jejichfl kompletní vý et by byl velmi rozsáhlý. Hlavním ter em
kritiky se stala my-lenka ist námo ní expedice vedené proti dardanelskému
opevn ní bez ú asti vojska. Zdá se, že admirálita jifl nedomyslna d sledky
ost elování pevností. I v p ípad úsp -nosti nep ícházelo v úvahu udržet zisky bez
invazního vojska. Absence jednotek, které by byly schopné zajistit ochromené
pevnosti a opu-t ná území, zni ila jakoukoli nad ji na okamflité vyufflití námo ního
postupu. Fatální chyba celého plánu tkv la v tom, že britské velení *štrestuhodn
podcenilo bojeschopnost Turk .*¹⁸⁶ Historie jifl n kolikrát potvrdila, že armáda
bránící vlastní zemi dokáfla daleko více zmobilizovat své síly nefl vojsko dobývající,
a tak se asto dokáfla ubránit i po etní p evaze. P esv d ení o nízké kvalit ě tureckých
voják ů bylo zaryto nejen v podv domí britské generality, ale i v p esv d ení
n meckých d stojník ů. Sám generál von Moltke se vyjád il o vojsku svého spojence
takto: *šTurecká armáda je naprosto k ni emu.*¹⁸⁷ Admirálita si naivn
p edstavovala, že se Turecko zhroutí okamflit poté, co lod ě proplují Úflinou.
Obsazení Konstantinopole nebylo nijak podrobn ě promy-leno.

Hlubokou ránu zasadila prestiifi britského námo nictva neschopnost
vypo ádat se s minovými poli a s tureckými mobilními bateriemi. Minolovná
plavidla p edstavovala velmi slabý lánec celé námo ní expedice. Narychlo

¹⁸³ ATLEE, C. R., *As It Happend*, c. d., s. 60.

¹⁸⁴ WESTER-WEMYSS, G. C. B., *The Navy in the Dardanelles Campaign*, London [1924],
s. 290.

¹⁸⁵ CHURCHILL, W. S., *Sv tová krise 1911-1918. Kniha II. 1915*, c. d., s. 63.

¹⁸⁶ NEWARK, T., *Rozhodující bitvy d jin*, Praha 2001, s. 62.

¹⁸⁷ GLENNY, M., c. d., s. 258.

nohly sotva del-í dobu odolávat prudkým proud m u ústí
matelné minové pásy.

Ohromující byla také nepřipravenost velitele pozemní invaze na podmínky na tureckých plátech. Ian Hamilton dorazil do Stedomoí nedostate n vybaven zastaralou mapou a p íru kou o turecké armád z roku 1912.¹⁸⁸ Britské námo nictvo prokázalo neschopnost transportovat vojsko a zajistit bezpečné vylod ní takto rozsáhlého invazního vojska.

Nejast j-ím ter em kritiky se stal výb r generál a velitel pozemních jednotek. Nejvýrazn j-í p íklad reprezentuje generál Frederick Stopford, velitel vylod ní v zátoce Suvla, který byl jifl od roku 1909 ve výslužb . Úsp -nost celé nové ofenzivy podmi oval rychlý postup do hor ihned po vylod ní. Invazní jednotka generála Stopforda se zastavila, nebo jejího velitele suflovala bolest v noze. Spolu s generálem Stopfordem p i-li i dal-í vysloužilí d stojníci, kte í nebyli schopni vykonávat vojenské úkoly. Kup íkladu generál Hammersley, který se p ed p íjezdem na Gallipoli zotavoval z nervového zhroucení. Hammersley zastavil postup svých voják , a koli stáli jen kousek do dosažení cíle, nebo se cítil p íli- unaven. P í setkání s nepřátelskou palbou se zhroutil, padl na zem a nebyl schopen vést své mufl.¹⁸⁹ Práv podobné incidenty pomohly ke zhroucení celé nedostate n promy-lené operace.

Dal-ím faktorem, který zkomplikoval útok na turecké pob eflí, se stalo p íli-né otálení. Na po átku námo ního ost elování bránila turecké opevn ní pouze jedna divize. Útok zahájený 18. b ezna Turky vyd sil, za ali p ípravovat evakuaci sultána a odeslali do bezpečí i státní archiv a zlaté rezervy.¹⁹⁰ Spojenci v-ak svou jedinou -anci na vylod ní zme-kali a rozhodli se pro odlovení útoku a reorganizaci armády. Turci dokázali vyuffít nucené p estávky a posílili své obranné síly o dal-í ty i divize. P vodní hrstka obránc by byla v prvním m síci snadným cílem pro po etnou spojeneckou invazní armádu. Zpofd ní m lo za následek st et s mnohem po etn j-í a houflevnat j-í defenzivou.

¹⁸⁸ LIDDELL HART, B. H, *The War in Outline*, London 1936, s. 86.

¹⁸⁹ REGAN, G., *Guinnessova kniha vále ných omyl 1. díl.*, Praha 1993, s. 158-160.

¹⁹⁰ GOMBÁR, E., *Blízký východ za první sv tové války*, in: *Historický obzor* 9, 1998, . 7-8, s. 149.

jednotek komplikovaly i technické komunika ní potífle. a p edejít mnohým nedorozum ním a zpofkl ním aktuálních rozkaz . Každý p íkaz musel projít n kolika úrovn mi velení, bohufel nefungovala p edev-ím zp tná vazba a informace p icházející z fronty z staly asto nepov-ímnuty. Situace p ímo v zákopech neumofl ovala udržení telefonního spojení, nebo telefonní vedení v t-ínou p eru-ily výbuchy granát .

Celou operaci poznamenala nedostate ná p ipravenost, chaotické vylo ování, nedokonalé zásobování, p edstava o nep ekonatelné síle námo nictva a p ecen ní *šmofnosti námo ního d lost electva v boji proti pevnostem.*¹⁹¹ Neúsp ch odhalil neschopnost kooperace mezi armádou a námo nictvem, stejn tak neschopnost komunikace mezi jednotlivými veliteli.

---

¹⁹¹ HYNEK, V., KLU INA, P., TĚK OU IL, E., c. d., s. 254.

turecký poloostrov Gallipoli vešel do dějin pod názvem operace Dardanely. V literatuře je tradičně spojován se jménem prvního lorda admirality lorda Winstona Churchilla. Starší literatura hodnotí vztahem k celé operaci velice striktně a za hlavního viníka označuje Winstona Churchilla, kterého zároveň považuje za jejího jediného iniciátora.¹⁹² Z nepřeberného množství literatury je téměř nemožné identifikovat autora celé myšlenky, vzhledem k tomu, že názory jednotlivých autorů se značně liší. Za původce dardanelské operace označují jednoho z trojice politiků lorda W. Churchill, J. Fisher, H. Kitchener. Novější publikace se tímto tématem již nezabývají a přiklánějí se k názoru, že se celá akce zakládala na shodném názoru lorda Winstona Churchilla, Johna Fishera a Herberta Kitchenera.¹⁹³ Vzhledem k tomu, že plán námořního útoku na Dardanely se neobjevuje poprvé v první světové válce, nelze tuto otázku považovat za zásadní. Při hodnocení viny na celé operaci se v novější literatuře nesetkáme již s jediným jménem, ale s celou řadou faktorů a pochybení, které vedly k nezdaru riskantního projektu. Je nutné konstatovat, že plán operace Dardanely odsouhlasila celá válečná rada včetně ministerským předsedou, stejně tak i vztahem k admirality.

Příčinou neúspěchu je celá řada. Za nejvýznamnější bývají označovány přílišná sebevědomost a nezkušenost. Britská představa o nadvládě na světových mořích a pocit neohroženosti královského námořnictva zastínily vysoká rizika a možné komplikace, a ovlivnily tak realistický úsudek vojenských strategií a politiků. Z tohoto důvodu došlo také ke schválení modifikovaného plánu útoku v podobě čistě vojenské námořní expedice. Z jednání válečné rady jasně plyne, že eventuální neúspěšnost akce prakticky nepředpokládala. Již v březnu roku 1915 se klíčovým bodem jednání stala otázka politických důsledků pádu Konstantinopole. Podcenění náročnosti námořní expedice a následného vyložení lze odvodit z malou zkušeností s podobným typem ofenzivních operací. Jedním z pozitivních dopadů celé katastrofy je tedy prozření britských politiků a admirality z vlastní nepřipravenosti. Britské velení jasně poznalo nutnost koordinace mezi armádou a námořnictvem. Ložstvo muselo být schopné v požadku převést vylovačskou armádu a také zajistit alespo

---

¹⁹² BEAN, C. E. W., *The Official History of Australia in the war of 1914-1918*, vol. 1-2, Sydney 1938.

¹⁹³ ERICKSON, J. E., c.d., s. 981-1011.

jejím vylosování. Průběh akce odhalil materiální chaos při organizaci přepravy. Námořní debakl srazil prestiž britského námořnictva a víru o nadvládu ve světových vodách.

Gallipolská operace se stala stavebním kamenem národních identit nových států Austrálie a Nového Zélandu. Právě vojenská příspornost v první světové válce představuje první samostatné vystoupení těchto států na mezinárodním poli. Nabídnutí pomoci Velké Británii nese veliký význam v novodobé historii těchto moderních národů a právě zde je vzpomínka na Gallipoli neustále připomínána. Dardanelská operace se do kalendáře literárního zpracování od Alana Mooreheada.¹⁹⁴ Popularitu celé události podtrhuje australské filmové zpracování režiséra P. Weira Gallipoli z roku 1981.

Spojenecký debakl zkomplikoval mezinárodní situaci roku 1915. Dohoda nedosáhla výhod, které si slibovala a které představovaly hlavní důvod jejího schválení. Nepodařilo se prolomit obchodní trasy přes černé moře ani přes Itáliecko, Bulharsko a Rumunsko k rychlému rozhodnutí, a získat tak vojenskou posilu o síle 1,5 milionu mužů. Z pozitivních dopadů je nutné podotknout, že během roku 1915 zametávala spojenecká vojska značnou část tureckých vojsk, které by jinak mohly být použity proti Rusku. Pozitivní ohlasy zaznamenala kampaň samozřejmě především na druhé straně. Důsledkem úspěšné turecké obrany se stalo zvýšení sebevědomí a víry ve vlastní schopnost ubránit se. Právě zde se také zrodila legenda o hrdinství zakladatele moderního tureckého národa Atatürka. Sám první prezident nové turecké republiky vzdal hold vojákům padlým na poloostrov Gallipoli těmito slovy: *šHrdinové, kteří jste ztratili zde své životy! Dnes ležíte v nepřátelské zemi. Odpovězte v pokoji. Není rozdíl mezi šJohanniesem a šMehmetem, kteří zde leží bok po boku v naší zemi. Vy, ženy, které jste vyslaly své syny z dalekých zemí, setřete slzy; vaši synové jsou uloženi v našich srdcích a odpovídají v míru. Poté, co ztratili své životy v této zemi, stali se stejnými tak naši synové.*¹⁹⁵

¹⁹⁴ MOOREHEAD, A., *Gallipoli*, London 1956.

¹⁹⁵ DEMIR, U., *Atatürk ve Anzaklar, Atatürk and the Anzacs*, Ankara 1978, s. 39-40.

men a literary

AITKEN, M., *Politicians and the war 1914-1918*, London 1960.

ATLEE, C. R., *As It Happend*, New York 1954.

FISHER, J., *Memories*, London, New York, Toronto 1919.

GREY, E., *Twenty-five years 1892-1926*, London 1926.

CHURCHILL, W. S., *Sv tová krise 1911-1918. Kniha II. 1915*, Praha 1932.

CHURCHILL, W., *Mé životní za átky*, Praha 1996.

SK IVAN, A. - JAN ÍK, D., *Zahrani ní politika N mecka p ed první sv tovou válkou - Vybrané dokumenty*, Praha 1985.

WESTER-WEMYSS, G. C. B., *The Navy in the Dardanelles Campaign*, London, [1924].

CHAMBERLIN, J., *Shrapnel and Semaphore*, London 2008.

B) Literatura

ARTHUR, G., *Life of Lord Kitchener*, Vol. 3, New York 2007.

ASPINALL-OGLANDER, C. F., *History of the Great War*, London 1929 ó 32, Volume I-II., *Military Operations: Gallipoli*.

BUCHAN, J., *The King's Grace 1910 ó 1935*, London 1935.

BRUCE, A. ó COGER, W., *An Encyclopedia of Naval History*, London 1998.

CLEVELAND, L. W., *A History of the Modern Middle East*, Boulder 1994.

DEVERE-SUMMERS, A., *Válka a evropské královské rody*, Brno 1998.

DUFEK, P., *N mecké námo ní zbrojení a vztah Velké Británie a N mecka od roku 1906*, Praha 2002. (diplomová práce)

GILBERT, M., *Churchill, život*, Praha 2002.

GILBERT, M., *První sv tová válka: úplná historie*, Praha 2005.

GLENNY, M., *Balkán 1804-1999*, Praha 2003, s. 250.

PONTING, C., *Churchill*, Brno 1997.

PUGSLEY, CH., *Gallipoli, The New Zealand Story*, London 2008.

RICHTER, O. H., *Winston Churchill*, Praha 1941.

ROSE, N., *Churchill: nepoddajný flvot*, Praha 1995.

RODGER, N. A. M., *The Command of the Ocean, A Naval History of Britain 1649-1815*, London 2004.

STARRIANOS, L. S., *The Balkans since 1453*, New York 2000.

WARNER, P., *První sv tová válka*, Praha 1997.

WANNER, J., *Krvavý zrod moderního Turecka: Ankara mezi Londýnem a Moskvou*, Praha 2009.

WINTER, J. M., *První sv tová válka*, Praha 1995.

C) **lánky:**

BOHUCKÝ, L., *Gallipoli 1915*, in: *Historický obzor* 10, 1999, . 11-12, s.

CALLAHAN, R., *What about the Dardaneles*, in: *The American Historical Review*, Vol. 78, No. 3, 1973, s. 641-648.

DUFEK, P., *Kapitoly z d jin mezinárodních vztah p ed 1. sv tovou válkou. N mecké námo ní zbrojení ó faktor sv tové politiky*, in: *Historický obzor* 4, 1993, . 3, s. 58-63.

ERICKSON, J. E., *Strength against Weakness: Ottoman Military Effectiveness at Gallipoli, 1915*, in: *The Journal of Military History*, vol. 65, no. 4, 2001, s. 981-1011.

FRASER, P., *British War Policy and the Crisis of Liberalism in May 1915*, in: *The Journal of Modern History*, Vol. 54, No. 1, 1982, s. 1-26.

GOMBÁR, E., *Sultán Abdülhamit II. ó despota i reformátor?*, in: *Historický obzor* 8, 1997, . 7-8, s. 154-161.

Navy and War Planning in the Fisher Era, in: *Journal of Contemporary History*, Vol. 8, No. 3, 1973, s. 113-131.

HALPERN, G. P., *The Anglo-French-Italian Naval Convention of 1915*, in: *The Historical Journal*, Vol. 13, No. 1, 1970, s. 106-129.

HEFFERNAN, M., *Geography, Cartography and Military Intelligence: The Royal Geographical Society and the First World War*, in: *Transactions of the Institute of British Geographers, New Series*, Vol. 21, No. 3, 1996, s. 504-533.

HOFFENBERG, H. B., *Landscape, Memory and the Australian War Experience, 1915-18*, in: *Journal of Contemporary History*, Vol. 36, No. 1, 2001, s. 111-131.

LOWE, C. J., *Britain and Italian Intervention, 1914-1915*, in: *The Historical Journal*, Vol. 12, No. 3, 1969, s. 533-548.

TRIVERS, T., *Liman von Sanders, the Capture of Lieutenant Palmer, and Ottoman Anticipation of the Allied Landings at Gallipoli on 25 April 1915*, in: *The Journal of Military History*, Vol. 65, No. 4, 2001, s. 965-979.

TRUMPENER, U., *Liman von Sanders and the German-Ottoman Alliance*, in: *Journal of Contemporary History*, Vol. 1, No. 4, 1966, s. 170-192.

SAIT, E. M., *Record of Political Events*, in: *Political Science Quarterly*, Vol. 30, No. 4, 1915, s. 701-736.

SMITH, J. C., *Great Britain and the 1914-1915 Straits Agreement with Russia: The British Promise of November 1914*, in: *The American Historical Review*, Vol. 70, No. 4, 1965, s. 1015-1034.

D) Internetové stránky:

http://www.rozhlas.cz/svet/portal/_zprava/167751

http://www.awm.gov.au/commemoration/anzac/anzac_tradition.asp

<http://www.awm.gov.au/histories/>